

ACADEMIA ROMÂNĂ

INSTITUTUL DE CERCETARE A CALITĂȚII VIETII

RAPORT SOCIAL: 2014

**EVALUAREA CAPACITĂȚII
AGENȚIEI NAȚIONALE PENTRU ROMI**

*București
2014*

Această pagină este intenționat goală

Raport social: 2014

**EVALUAREA CAPACITĂȚII
AGENȚIEI NAȚIONALE PENTRU ROMI**

Coordonator: Prof.univ.dr. Cătălin Zamfir

Asistent cercetare: Viorica Rotaru

Asistent cercetare: Marian Runceanu

ACADEMIA ROMÂNĂ

INSTITUTUL DE CERCETARE A CALITĂȚII VIEȚII

București

2014

ICCV este unul dintre cele mai importante institute de cercetare în domeniul social din România. Rezultatele activității cercetătorilor ICCV au fost publicate în peste 200 de cărți și culegeri de studii, 1.000 de studii de specialitate, o parte dintre acestea în reviste și volume din străinătate și aproximativ 300 de rapoarte de analiză socială solicitate de instituții naționale și internaționale.

Mai multe informații despre ICCV și rezultate din activitatea de cercetare găsiți pe Internet la www.iccv.ro

Contact:

Casa Academiei Române
Calea 13 Septembrie nr. 13, etaj 2
Sector 5, București

Tel: 021 318 24 61

Fax: 021 318 24 62

Email: secretariat.iccv@gmail.com

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Institutului de Cercetare a Calității Vieții.

Apărut 2014

Cuprins

Introducere	6
Lista abrevierilor	7
1. O trecere sumară în revistă a situației actuale a romilor	8
2. Scurtă istorie. Romii în politica românească	10
3. O schimbare de politică: declanșarea unui proces de includere a suportului pentru romi în mecanismul instituțional public	15
a. 1989-2000	15
b. 2001-2004: adoptarea primei Strategii	17
c. 2005-2008: adoptarea unei noi variante a Strategiei 2001	20
d. 2008-2012: a treia variantă a Strategiei	21
4. Uniunea europeană: politica de suport pentru romi	23
5. Structura instituțională a suportului pentru populația de romi	26
a. La nivel central	26
b. La nivel local: regional, județean și local	27
6. Agenția Națională pentru Romi (ANR): misiune, obiective, capacități și limite	32
7. Cele trei variante ale Strategiei 2001-2012	35
8. Un bilanț al politicii de suport pentru romi	48
9. Propuneri pentru direcțiile de dezvoltare instituțională a ANR	50
10. Anexe	56
- Bibliografie	56
- Interviu	62

Introducere

Acest Raport a fost realizat la inițiativa Ministerului Muncii, Familiei și Protecției Sociale care a simțit nevoia de a supune analizei funcțiile, poziția instituțională și activitatea Agenției Naționale pentru Romi.

Pentru Institutul de Cercetare a Calității Vieții, această analiză a reprezentat o oportunitate științifică importantă de a continua programul său de cercetare a situației social-economice a populației de romi, pe care l-a dezvoltat din 1991.

Datorăm mulțumirile noastre liderilor romi care ne-au oferit cu generozitate punctele lor de vedere, făcând astfel posibilă realizarea acestui proiect. Menționându-i este o datorie de onoare de care astfel ne achităm.

În mod special este de datoria noastră să menționăm suportul prietenos acordat de domnul Vasile Daniel, președinte al ANR, și de domnul Codrin Scutaru, secretar de stat al Ministerului Muncii, Familiei și Protecției Sociale. Mulțumiri și pentru doamna Mariea Ionescu, consilier ANR, care ne-a ajutat să oferim un text cât mai corect informațional cu putință. Doamnei consilier Plebis Ivan de la ANR îi datorăm de asemenea recunoștința noastră pentru suportul științific și administrativ acordat.

În inițierea și realizarea acestui Raport este de menționat, cu toate mulțumirile noastre, și contribuția doamnei expert Alina Marinoiu.

*
* *

Obiectivul acestui Raport este de a analiza poziția instituțională a ANR și de a identifica oportunitățile instituționale, dar și limitele realizării misiunii ANR. A face propuneri de îmbunătățire a posibilităților de funcționare ale ANR.

Analiza va fi realizată în trei perspective:

Perspectivă istorică: Analiza situației actuale a ANR ca fază într-un proces istoric de schimbare/ dezvoltare a politicii față de romi.

Perspectiva contextuală: Analiza ANR în contextul său instituțional, în relațiile cu celelalte instituții implicate în politica pentru romi și cu organizațiile guvernamentale. Politica UE pentru romi reprezintă un factor extrem de important de luat în considerare.

Capacitatea ANR în raport cu misiunea sa posibilă. Analiza poziției instituționale și a funcțiilor ANR în raport cu misiunea determinată de legea sa, dar și cu ceea ce se poate considera că misiunea ar trebui să aibă o asemenea instituție.

Lista abrevierilor

ANR	Agenția Națională pentru Romi
BIR	Barometrul Incluziunii Romilor
BJR	Birourilor județene pentru romi
BJR	Birouri Județene pentru Romi
BR	Birouri Regionale
CASPIS	Consiliul Antisărăcie și Promovare a Incluziunii Sociale
CIMN	Comitetul Interministerial pentru Minoritățile Naționale
CMN	Consiliul pentru Minoritățile Naționale
CMR	Comisiile Ministeriale pentru Romi
DPMN	Departamentul pentru Protecția Minorităților Naționale
FSD	Fundația pentru o Societate Deschisă
GIL	Grupuri de inițiativă locale
GLL	Grupuri de lucru locale
GLM	Grupuri de lucru mixte
GTL	Grupuri Tehnice de Lucru
JIM	Join Inclusion Memorandum
MAI	Ministerul Afacerilor Interne
MMFPS	Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale
ONISR	Oficiul Național pentru Integrarea Socială a Romilor
ONR	Oficiul Național pentru Romi
OPR	Oficiul pentru Problemele Romilor
PNAinc	Planul Național Antisărăcie și Promovare a Incluziunii Sociale
UE	Uniunea Europeană

1. O trecere sumară în revistă a situației actuale a romilor

În momentul actual, problema populației de romi este în România și în Europa într-un punct critic.

În centrul și estul Europei, marea majoritate a populației de romi are o situație social-economică precară, caracterizată de o sărăcie severă și o poziție marginală: nivel scăzut de educație, ocupare marginală și fluctuantă, condiții precare de locuit, accentuate de atitudinea tradițională de discriminare, imagine negativă, dar și de un stil de viață tradițional caracterizat ca o strategie de supraviețuire în poziția de sărăcie severă și marginalizare care accentua separarea de restul populației.

Situația social-economică a romilor, deși nu există date clare, pare a se fi înrăutățit pe ansamblu în ultimele decenii. Chiar dacă s-au produs îmbunătățiri a unui segment al populației de romi, dar cu siguranță segmentul majoritar sărac s-a lărgit și adâncit în sărăcie. Polarizarea social-economică a romilor a fost în perioada tranziției accentuată. Beneficiile și costurile au fost distribuite foarte inegal.

Probabil că cel mai grav aspect este apariția și creșterea unor **pungi rome de sărăcie severă**, populate aproape în totalitate de romi. Adevărate ghetouri care accentuează și fixează excluziunea. Sunt romi individuali difuzați în masa populației dominante, mai ușor de susținut prin politici de intervenției. Dificultatea actuală este a pungilor de sărăcie adâncite într-o sărăcie multiplă extremă, greu de resorbit social.

Comunitățile de romi reprezintă o concentrare a tuturor problemelor interrelate: nivel de ocupare scăzut, dominată de formele precare, sărăcie severă, locuințe precare sau mai mult, improvizate, participare școlară foarte scăzută, acces la sănătate marginală, acces subminimal la utilitățile publice (electricitate, apă, canalizare), izolare spațială cu mijloace de transport precare. Se pare că majoritatea populației de romi se plasează în acest pungi de sărăcie.

„Comunitățile de Romi din România. O hartă a sărăciei comunitare prin sondajul PROROMI”, iulie 2005.

Cea mai mare parte a populației de romi trăiește în comunități mari de peste 500 persoane sau medii între 200 și 500.

Circa 60% din totalul comunităților de romi sunt sărace, iar la nivelul acestora trăiește mai mult de 50% din totalul populației de etnie Roma.

Barometrul Incluziunii Romilor (BIR), editat de FSD, București, 2006.

În 2007, cercetările reunite în Barometrul Incluziunii Romilor (Fundatia pentru o Societate Deschisă), arătau că romii trăiesc în marea lor majoritate în zonele periferice ale localităților (83%), în comunități compacte (77%). Doar 40% dintre ei dețin o locuință în proprietate și un sfert locuiesc în case proprietatea părinților, preponderent în mediul rural. În mediul urban, 14,2% au locuințe închiriate de la stat și doar 1,2% locuințe sociale. Un procent de 66% din populația aparținând minorității rome au un contract legal valabil, 4% au contracte expirate iar 30% nu au nici o formă de contract a locuinței în care stau. Un procent semnificativ (2,7%) trăiesc în locuințe improvizate, aproximativ 13% dintre romii ce nu au acces la electricitate în casă, față de 2% din cetățenii aparținând altor etnii. În zonele urbane doar 27% dintre cetățenii aparținând minorității rome au apă curentă în casă, față de 90% dintre cei de alte etnii, 53% dintre gospodăriile rome erau dotate cu frigider, față de 92% ale persoanelor care aparțin altor etnii, iar 8% dintre gospodăriile rome aveau un calculator, față de 24% dintre vecinii care nu aparțin minorității rome din aceleași localități.

Probabil că existau și înainte, mai ales la sate, grupări de romi cu un grad ridicat de izolare față de cealaltă populație. Dar ele au explodat după 1989 datorită mai multor factori: retrocedarea locuințelor către vechii proprietari și expulzarea lor din locuințe, creșterea prețului terenului și a locuințelor, scăderea sistemului salarial care a afectat masiv pe romi, ocupații precare, cu venituri scăzute și nesigure; la care se adaugă politica neoliberală, a statului mic. Se accentuează segregarea spațială (*Programul SPAREX coordonat de Eniko Vincze*).

Tolerarea de către autoritățile publice și plasarea informală grupată a romilor, în lipsa unei strategii teritoriale/ urbane locale care să ofere un spațiu de construcție decentă, și lipsa sprijinului de construcție la nivel minim decent.

Reproducerea generațională a mizeriei se accentuează în aceste pungi/ghetouri.

Precaritatea condițiilor de viață ale majorității romilor prezintă un nivel foarte ridicat de *interdependență* a deficitelor în toate sferele vieții și *constanță în timp*. Această caracteristică face ca problemele sociale să fie sistemice: intervenția pe un anumit component este anulat de interacțiunea cu celelalte probleme și să fie nu individuale, ci colective. Ele sunt ale întregii comunități, cele mai multe peste 500 de persoane. În plus, se pare că cele mai multe pungi de sărăcie probabil în loc de a fi absorbite au crescut ca dimensiuni și s-au adâncit în sărăcie și excluziune socială. Excluziunea are deci un caracter *integrat, atât la nivel individual, cât și colectiv*.

În plus, ele au constanță în timp, în cursul vieții (deficitul de școlaritate are efecte pe toată viața) și tind să se transmită din generație în generație.

Putem formula, în concluzie, problema romilor, constituită în istorie, în următorii termeni: *o situație social-economică precară întărită de un stil de viață dezvoltat ca strategie de supraviețuire în condiții de sărăcie severă și marginalizare*.

Stilurile de viață tradiționale ale tuturor populațiilor cunosc o continuă schimbare în procesul de integrare într-un proces colectiv de modernizare. Starea de fixare a marginalității, în condiții de sărăcie extremă, a încetinit procesul de modernizare a stilului de viață tradițional al romilor și, ceea ce este mult mai grav, o subdezvoltare cronică a culturii roma. Succesul social, integrare în modul modern de viață, a însemnat pentru mulți romi abandonul stilului de viață tradițional și a culturii roma și de integrare în contextul social-cultural dominant. Acest proces se produce la toate minoritățile etnice.

Toate recensămintele se confruntă cu o problemă care într-o oarecare măsură este normală. Doar o parte din populația de romi, după estimările făcute de sociologi, ea se ridică până la jumătate, nu se declară la recensăminte ca romi, ci români sau, în unele comunități maghiare, maghiari. De altfel, *Constituția* țării a plasat autoidentificarea etnică ca un drept individual.

Nu există studii asupra mecanismele autoidentificării etnice a unei părți importante a populației de romi. În mentalitatea colectivă există unele explicații:

teama de discriminare (care probabil este o parte a explicației) sau pentru a evita imaginea colectivă negativă asociată cu poziția de rom (și ea probabil parțial corectă). Dar cu siguranță, mulți romi se integrează în modul de viață al comunității dominante, cu un nivel de modernizare mult mai ridicat și consideră că, părăsind stilul de viață „țigănesc” tradițional se despart cel puțin parțial de apartenența etnică tradițională. Și în multe cazuri, este vorba de o dublă identificare: identificare ca aparținând la comunitatea dominantă și a minorității etnice.

În timpul celui de al doilea Război mondial, regimul antonescian, la presiunea și exemplul Germaniei fasciste, a făcut un act cu efecte traumatizate pentru romi: exportarea unora dintre romi în Transnistria. Frica deportărilor pare să fi rămas încă vie în conștiința generațiilor trecute.

Starea de sărăcie este produsă de configurația prezentă a economiei. Dar ea este accentuată la populația de romi de doi factori. În primul rând de transmiterea de la o generație la alta: lipsa de resurse, de suport, inclusiv transmiterea de proprietate la noua generație. Al doilea este stilul de viață. Documentele UE vorbesc de mentalitatea care trebuie schimbată atât la populație dominantă, cât și la romi. Dar mentalitatea este fixată în stilurile de viață cristalizate istoric și care se transmit și ele de la generație la generație.

Presiunea europeană ca România să dezvolte programe de suport, dar și asupra UE să acorde un sprijin mai substanțial, politic și economic.

În cei 24 de ani de tranziție, s-a dezvoltat o politică națională și europeană de suport pentru romi. Ele se confruntă, după o acumulare care ar putea fi considerată a fi spectaculoasă, cu o criză care poate fi numită de creștere; dar și o criză generată de actuala criză economică și de dezvoltări sociale dezechilibrate. Pe baza experienței acumulate a devenit clar că sunt progrese, sunt foarte multe lucruri foarte bune, dar și semne de ineficiență și ignorare a unor probleme în curs de agravare.

Este nevoie de o revedere a întregii politici pentru a crește eficiența sa, și ANR are aici un rol crucial. Este misiunea sa de a realiza o revedere a concepției politice de suport și de perfecționare/ corectare a deficiențelor ei.

2. Romii în politica românească

Perioada de după dezrobirea ȝiganilor într-o Românie la începutul modernizării.

În conștiința publică, ȝiganii erau percepuți ca o populație marginală, acceptată funcțional, dar la marginea societății și a economiei, însoțită de o imagine publică predominant negativă, cu accentuarea diferenței structurale dintre stilul de viață al ȝiganilor și cursul de modernizare al Europei. Dezrobirea ȝiganilor a reprezentat un act politic de o mare însemnătate, el fiind adoptat nu sub o presiune politică externă, ci ca o componentă a afirmării unei politici umanist-reformiste de modernizare a României. Acel act politic a rămas ca un început de reconsiderare a comunității de ȝigani ca parte componentă a societății românești.

Se pot remarca totodată manifestări culturale și chiar politice notabile. Se prefigurează cristalizarea unei clase mijlocii de romi deosebit de dinamică. Dar masa imensă de romi rămasă în subdezvoltare socială și economică, marginalizată social-economic și ca stil de viață. Unii romi s-au integrat în modul de viață modern. Marea majoritatea a populației de romi au reprodus de la generație la generație poziția social-economică marginală, rămânând închisă într-un stil de viață tradițional, adaptat la poziția de sărăcie severă și marginalitate.

Cu siguranță, au început să aibă loc schimbări în stilul de viață tradițional al populației de romi prin adaptarea la modul de viață modern și de integrare în masa etniei dominante. Unele schimbări au fost probabil și negative: noi adaptări la situația precară a mării majorități de romi. Din păcate nu s-au întreprins studii asupra acestor tendințe de schimbare. Domină în consecință percepția colectivă, despre care încă e greu de știut în ce măsură este corectă sau nu că stilul de viață moștenit tradițional menține și tânăra generație într-un fel de închisoare care îi fixează în situații de marginalizare sau se află într-un proces de schimbare.

Romii s-au înscris ca oameni liberi în noul context politic, dar săraci, cu educație scăzută, supuși unei imagini publice negative, dar și prizonieri ai transiterii

stilului de viață tradițional care conserva marginalitatea de supraviețuire în condiții de sărăcie severă.

Perioada comunistă: o evoluție confuză.

Romii au fost singura etnie nerecunoscută de către statul comunist. Din acest motiv, începuturile de manifestare politică și culturală a romilor în perioada de modernizare a României înainte de război au fost blocate. Cultura romă (limba romani a rămas a limbă orală, manifestările artistice nu au fost încurajate). Cultura romă a fost considerată tacit ca o cultură a subdezvoltării, iremediabil în dispariție, fără șanse de dezvoltare. Nerecunoscută formal, nu a existat o discriminare politic-administrativă, dar imaginea publică negativă cu efectele ei discriminatorii au fost, fără îndoială, puternice. Marginalizată și nerecunoscută social-politic, cei mai mulți au considerat că șansa istorică a ȝiganilor nu era afirmarea lor etnică, ci dimpotrivă, integrarea social-economică și etnică în populația majoritară.

Romii au avut în această perioadă și beneficii sociale importante. Participarea școlară a crescut substanțial. Încadrarea în sistemul muncii salariale a crescut rapid. Mulți au primit locuințe. Dar criza economică a sistemului comunist de la sfârșitul anilor '70 și accentuată în anii '80 a afectat în mod special pe romi. Ei au fost primii dați afară din sistemul salarial. Mai ales în anii '80 situația social-economică a romilor a cunoscut un reflux accentuat. Deabia ieșiți din sărăcie, romii au fost reîmpinși în sărăcie și marginalitate. Datele obținute în cercetările din anii '90, au scos în evidență că generația care a ajuns la maturitate în anii '70-'80, a cunoscut un grad de educație și o încadrare în sistemul salarial semnificativ mai scăzut decât generația anilor '60. Situația social-economică a populației rome a suportat probabil costul cel mai ridicat al crizei sistemului comunist. Datele indică faptul că sărăcirea romilor a fost în anii '70-'80 mult mai accentuată decât restul populației. Datorită unui complex de condiții (lipsa proprietății pământului, nivelul mai scăzut de școlaritate, munci precare, evident, și discriminarea informală au fost factori importanți.

În ultima perioadă a regimului comunist, au început să se manifeste politic și câțiva intelectuali romi. Este de exemplu activitatea sociologului Gheorghe Nicolae care a militat foarte activ pentru recunoașterea politică a etniei rome. Doar un exemplu: pentru a forța recunoașterea culturală și politică a romilor, Gheorghe Nicolae a tradus în romani discursurile politice ale lui Nicolae Ceaușescu.

Revoluția din 1989: eliberarea politică și socială a romilor

În entuziasmul Revoluției s-au multiplicat forme de afirmare a identității etnice rome și a promovării intereselor comunității rome. Liderii romi au devenit activi în afirmarea drepturilor etniei rome, în recunoașterea etniei și în promovarea unor măsuri politice de suport. În entuziasmul Revoluției, romii au beneficiat și de schimbări în imaginea colectivă.

Etnia romă a fost recunoscută politic ca o etnie distinctă, cu drepturi similare cu celelalte grupuri etnice.

Rapid se coagulează formații politice ale romilor.

La oportunitățile de afirmare politică și culturală a romilor s-a adăugat și cristalizarea unei voințe politice a majorității de a sprijini pe romi. Desigur, această atitudine a fost la început confuză și contradictorie, limitată de imaginile publice negative și de variate forme de discriminare informală. O schimbare rapidă a atitudinii față de romi la nivel informal, nu era de așteptat. Dar s-a produs o schimbare de atitudine publică: recunoașterea situației social-economice dificile a romilor și voința de a lua măsuri de suport colective. Încep să apară măsuri de discriminare pozitivă.

Procesul de afirmare culturală și politică a etniei a avut evident un impact asupra stilului de viață și a mentalității colective.

Este semnificativ faptul că în *Strategiile pentru romi*, al doilea obiectiv strategic este „*Sprijinirea și promovarea unei elite intelectuale și economice din rândul romilor, care să funcționeze ca facilitator al politicilor de integrare socială și de modernizare*”.

3. O schimbare de politică: declanșarea unui proces de includere a suportului pentru romi în mecanismul instituțional public

a. 1989-2000

Afirmarea legitimității afirmării romilor ca o etnie cu drepturi distincte s-a petrecut încă din primele zile ale Revoluției din 1989.

Și în comunitatea română dominantă au apărut încă de la început nu numai tendințe de schimbări de atitudine, dar și de măsuri instituționale de suport. Încep să fie adoptate măsuri de ***includere a problemelor populației de romi în sistemul instituțional public***. Cu alte cuvinte, recunoaștere publică a faptului că populația de romi se confruntă cu probleme social-economice grave, la care se adaugă și cele de submanifestare a culturii rome. O asemenea recunoaștere că este o problemă gravă și distinctă este de a dezvolta în sistemul instituțional public unele funcții publice de suport centrate pe problemele romilor.

Este de remarcat de asemenea faptul că de la început politica românească față de romi a fost caracterizată prin considerarea prioritară suportul social-economic, integrarea socială și economică a romilor și, deși importantă, doar ca un obiectiv complementar/ secundar combaterea discriminării, a schimbării imaginii publice negative.

Primele măsuri pozitive importante au fost centrate de includerea în sistemul instituțional public a unor măsuri ***proromi*** și un început de construcție instituțională de suport pentru romi. Se pot cita câteva asemenea măsuri. Există cu siguranță și altele.

În 1990 a fost angajat în *Ministerul Muncii și Protecției Sociale* un expert rom, sociologul Vasile Burtea, cu o funcție distinctă de a introduce problematica socială a romilor în misiunea Ministerului.

În 1991 prin Ordin al Ministrului Muncii și Protecției Sociale, s-a impus consiliilor județene angajarea a câte unui expert rom cu sarcini speciale pe problematica romilor. Din cele 47 de județe, au fost angajați în aproximativ jumătate dintre județe. A fost deci un început de a include în sistemul public problematica social-economică a romilor într-un mod distinct. În acest fel s-a produs o deschidere a sistemului public pentru dezvoltarea unor structuri/ funcții publice orientate special pe problemele romilor. Inevitabil procesul a fost dificil pentru că era o problemă instituțională complet nouă: introducerea în sistemul public a unei funcții speciale cu obiective social-economice dedicate unui segment etnic de populație.

În 1992, s-a deschis o nouă politică educațională prin acordarea, pentru prima dată a câte 10 locuri la Facultățile de Asistență Socială pentru romi la principalele trei universități din țară. Ulterior, constant, s-au acordat locuri speciale în sistemul universitar și în licee. Este o politică de formare a intelectualilor/ liderilor romi și de schimbare a imaginii publice, dar și de încurajare a tinerilor romi de a se integra la vârful procesului de modernizare.

În 1993 este constituit *Consiliul pentru Minoritățile Naționale* (CMN), organ consultativ al Guvernului României, cu atribuții legislative, administrative și financiare pentru toate minoritățile naționale din România, în vederea susținerii exersării drepturilor sociale, politice și culturale ale minorităților naționale, inclusiv ale minorității romilor.

Cercetările sociologice realizate de către Institutul de Cercetare a Calității Vieții asupra situației social-economice a romilor realizate în anii '90, o premieră mondială, atât ca tematică, și, cu siguranță, ca amploare. Cercetările sociologice au avertizat actorul politic și opinia publică că situația social-economică precară a unui segment important de populație (romii) este explozivă și că ea trebuie luată ca preocupare politică și publică prioritară.

În cea de a doua parte a anilor '90 a apărut un nou factor internațional: declanșarea unui proces de integrare a României în structurile occidentale. Un criteriu politic important al aderării României la NATO și UE a fost crearea unor instituții publice dedicate suportului pentru romi. Soluționarea situației romilor a constituit

unul dintre criteriile politice de aderare a României, monitorizată de CE prin rapoartele anuale de progres.

În 1997, s-a înființat *Departamentul pentru Protecția Minorităților Naționale (DPMN)*, subordonat primului-ministru. În cadrul acestui departament s-a constituit *Oficiul Național pentru Integrarea Socială a Romilor (ONISR)*, denumire modificată în același an în *Oficiul Național pentru Romi (ONR)* și care a rezistat până în 2001 când a fost redenumit *Oficiul pentru Problemele Romilor (OPR)*. În același an s-au înființat primele **birouri teritoriale** în cadrul DPMN, în localitățile Cluj-Napoca, Suceava și Constanța și în anul următor în Arad și, în 1999, Turnu-Severin.

În 1998, s-a constituit în cadrul DPMN *Comitetul Interministerial pentru Minoritățile Naționale (CIMN)* cu scopul de a elabora prima politică publică de după 1998. (Strategia Guvernului pentru îmbunătățirea situației Romilor).

b. 2001-2004: adoptarea primei Strategii

Construcție instituțională guvernamentală:

- În diferite forme a continuat structurile instituționale înființate înainte: *Oficiul pentru problemele romilor* din structura *Departamentului pentru Relații Interetnice*, limitat la relațiile interetnice și, în subsidiar, integrarea socială a romilor
- În 2004, *Oficiul* a fost înlocuit cu o instituție cu un statut guvernamental mult superior: **Agencia Națională pentru Romi (ANR)**. (Legea nr. 7 din 28 februarie 2005 privind aprobarea Ordonanța de Urgență nr. 78 din 7 octombrie 2004 pentru înființarea Agenției Naționale pentru Romi, HG Nr.1703 din 14 octombrie, completată și modificată în 2005 și 2009) - o instituție guvernamentală distinctă: „organ de specialitate al administrației publice centrale, cu personalitate juridică, în subordinea Guvernului” (Art.1 par.1). Este „coordonată de ministrul pentru coordonarea Secretariatului General al Guvernului” (Art. 1, par.2). ANR are ca misiune să se ocupe în ansamblu de situația social-economică a populației de romi, nu numai de problemele

specifice unei minorități etnice; de combaterea discriminării și de promovarea culturii romilor.

Observăm că Oficiul înființat în 1997, până în 2001, deși e prima instituție guvernamentală care se ocupă special de problemele romilor, a fost instituțional coordonată și subordonată instituției care se ocupă de relațiile interetnice. Înființarea ANR în 2004 oferă o poziție instituțională nu numai superioară, dar și cu misiunea de a susține global, în toate componentele populația de romi.

Adoptarea în aprilie 2001 a primei Strategii guvernamentale de suport pentru romi (Strategia I).

Strategia a fost proiectată pentru perioada 2001-2010. Axul central al noii politici, concretizată în **Strategia**, promova două direcții de acțiune:

- a. Construcția unui sistem instituțional public, introducând la toate nivelele administrației publice a unor funcții specializate pe problemele social-economice ale romilor. Schema instituțională promovată atunci avea să dureze, cu anumite fluctuații.
- b. Promovarea de măsuri proromi în principalele domenii sociale: ocupație, educație, sănătate, locuire, antidiscriminare.

Pe baza Strategiei, guvernul a adoptat un **Plan de implementare a acesteia**, pe durata guvernării: 2001-2004, cu deschidere de măsuri pe următoarea perioadă până în 2010. Urma ca fiecare guvernare să elaboreze, pe baza Strategiei, cu modificările pe care le considera, propriul Plan de activitate.

Obiectivul Strategiei/ Planului 2001 a fost: „1. Instituționalizarea obiectivelor politice asumate de Guvern în problematica romilor și responsabilizarea autorităților publice centrale și locale în aplicarea măsurilor concrete de îmbunătățire a situației cetățenilor români de etnie romă”.

De remarcă, Planul conținea termene precise și foarte strânse de creare a noilor instituții. Aproape toate noile structuri instituționale proromi urmau să fie realizate în prima parte a anului 2001.

Adoptarea Strategiei și a planului: 10 mai 2001

- Înființarea Comitetului mixt de monitorizare și implementare a Planului: 29 iunie 2001.
- Înființarea Consiliului Național pentru prevenirea discriminării: 24 mai 2001
- Constituirea comisiilor ministeriale pentru romi în vederea aplicării sectoriale a Strategiei: 31 mai 2001.
- Constituirea la nivelul prefecturilor a *Birourilor județene pentru romi* (BJR). Birourile vor elabora Planul județean de acțiune „Romii 2001-2004” și vor coordona consilierii pentru romi de la primării: 28 septembrie 2001.
- Numirea consilierilor locali pentru romi, la nivelul primăriilor (acolo unde organizațiile de romi solicită). Aceștia vor elabora Planul local de acțiune „Romii 2001-2004”: 28 septembrie 2001.
- Înființare Comisiei pentru evaluare a proiectelor pentru îndeplinirea Strategiei: 28 septembrie 2001.
- Constituirea *Fundației de interes public pentru romi*: 1 septembrie 2001.
- Cursuri de instruire a personalului public: 30 octombrie 2001.
- Organizarea la nivel județean *Grupuri de lucru mixte* - CLM (membrii ai Birourilor județene pentru romi, consilieri pentru romi, reprezentanți ONG, reprezentanți aleși ai comunităților de romi. La nivel local (orașe, comune, sate, cătune) *Grupuri de inițiativă locale* (GIL), respectiv *Grupuri de lucru locale* (GLL).
- Misiune: evaluarea principalelor nevoi ale populației de romi și aplicarea programelor: 15 octombrie 2001.
- Birourile județene pentru romi prezintă, pe baza centralizării planurilor locale, Planul județean de acțiune „Romii 2001-2004”: 14 decembrie 2001.
- Publicarea anuală a evaluării stadiului de implementare a Strategiei: 15 martie anual.

- Derularea *Planului național de dezvoltare locală a comunităților de romi*: permanent.

Planul elaborat în 2001, care urma să fie implementat în același an, sistemul instituțional de suport pentru romi era încheiat și, cu mici modificări și adaptări, funcționează și în prezent. El a reprezentat o adevărată reformă instituțională proromi.

În această perioadă s-au constituit și alte structuri instituționale și strategii de soluționare a problemelor sociale. În 2001 s-a constituit *Consiliul Antisărăcie și Promovare a Incluziunii Sociale (CASPIIS)*, al cărui președinte a fost prim-ministrul. Guvernul a aprobat în 2002 *Planul Național Antisărăcie și Promovare a Incluziunii Sociale (PNAinc)*. În 2004 s-a elaborat, prin consultare cu experții UE, *Join Inclusion Memorandum (JIM)* care a fost semnat la Bruxelles în 2005. Ambele documente conțin capitole speciale dedicate politicii de suport pentru romi.

c. 2005-2008: adoptarea unei noi variante a Strategiei 2001

Cum era prevăzut în Strategia 2001, noua guvernare instaurată la începutul lui 2005 urma să elaboreze o revedere a Strategiei și să prevadă implementarea sa în perioada 2005-2008. După o întârziere de un an, se adopta o nouă variantă a *Strategiei pentru romi (Strategia II - aprilie 2006)* și noul Plan, referindu-se la perioada 2006-2008.

Planul 2001-2002 cuprindea **123** obiective care urmau să fi implementate de la începutul guvernării. Implementarea noilor instituții, la toate nivelele administrației publice erau programate cele mai multe în 2001 și câteva în al doilea an, în 2002. La acestea se adăugau obiective în domeniul educației, ocupării, sănătății, locuirii. Planul 2006-2008 cuprindea doar **39** obiective/ măsuri, la care se pot adăuga câteva prevederi de reafirmare a structurilor instituționale prevăzute în Planul inițial. În noul Plan, formularea lor este mai degrabă într-o formă generală, mai mult bune intenții, fără a se stabili ținte clare și termene.

Noua formă a Strategiei adoptată în 2006 nu conținea, așa cum ar fi fost necesar, o evaluare a ceea ce se realizase și ce nu în perioada anterioară, pentru a se lansa noile orientări.

În această perioadă, tema structurilor instituționale promovate în Planul 2001-2004 a fost reluată în discuție în noul Plan adoptat în 2006.

Din 2008, cum se prevăzuse, nu s-a mai adoptat un nou Plan de implementare a Strategiei pentru perioada următoare.

d. 2008-2012: a treia variantă a Strategiei

Strategia adoptată în 2001 era prevăzută a acționa pe o perioadă de 10 ani: până în 2010, să fie revăzută și completată ori de câte ori se consideră a fi necesar. Strategia a fost revăzută, dar nu fundamental, în 2006. Comisia UE, într-un document cadru, a cerut statelor membre să elaboreze strategii pentru romi până în 2011. Se poate presupune că această cerință expresă a făcut ca Guvernarea să reia tema revederii Strategiei din 2006. La sfârșitul lui 2011/ ianuarie 2012 a fost adoptată o formă modificată a Strategiei din 2001/2006, asociată cu un Plan pentru 2012-2014: *Strategia III*. Noul act prevedea elaborarea unei noi strategii/ revederea strategiei existente pentru perioada 2014-2020. Termenul era sfârșitul lui 2013.

Probabil finalizarea noii Strategii se va realiza la începutul lui 2014. Coordonarea acestei sarcini pare a reveni, conform legii, ANR.

ANR, incluzând atât personalul la nivel central și cel regional, care și așa avea un deficit de personal în raport cu misiunea sa, a fost redus drastic în 2009: de la 48 de posturi la 30 (HG nr.1395/ 2009).

Nu dispunem de monitorizări și mai ales evaluări consistente ale măsurilor prevăzute în Strategie în întreaga perioadă de la lansarea ei.

Realizarea planului a fost parțială, mai ales datorită unei descentralizări insuficient gândite care a delegat responsabilitatea autorităților publice locale, multe dintre ele lipsite de resurse, dar și de cadrul metodologic, care au aplicat doar parțial și confuz prevederile Strategiei. În plus, trebuie luat în considerare și scăderea drastică a controlului guvernamental asupra autorităților publice locale și județene.

Criza economică declanșată în 2008, pe fondul unei guvernări de dreapta, a accentuat deficitul de aplicare a Strategiei.

4. Uniunea Europeană: politica de suport pentru romi

Problema romilor a devenit o preocupare politică a UE și a unor țări europene încă de la începutul tranzițiilor .

În prima parte a anilor '90, Politica europeană a fost dominată de o definiție a problemei romilor ca fiind de natură a atitudinii discriminatorii a populației majoritare și promovarea cu prioritate a unei politici de descurajare a oricăror forme de discriminare. Probabil că problema romilor, astfel definită, era un exemplu ilustrativ al politicii comuniste discriminatorii. Efectul acestei centrări aproape exclusive pe tema discriminării a fost și plasarea responsabilității exclusive a responsabilității problemei romilor la nivelul națiunilor și transferul problemei la drepturi abstracte, nesuținute de realitatea social-economică, cu un impact mai degrabă superficial asupra opiniei publice. Ignorarea sistematică a problemelor social-economice extrem de dificile ale romilor au avut efecte distorsionate și în acordarea sprijinului politic și financiar, în raport cu prioritățile reale. Lupta împotriva discriminării, corectă, s-a dovedit a fi slab eficientă datorită situației economice și sociale grave, larg ignorată.

În a doua parte a anilor 90 s-a produs o schimbare de politică în privința romilor în Uniunea Europeană, determinată de noile efecte ale extinderii Uniunii Europene.

- Creșterea rapidă a circulației/ migrației europene datorată integrării în UE a țărilor cu populații relativ largi de romi a fost un factor probabil decisiv pentru schimbarea percepției politice a problemei.
- Migrație individuală de persoane rome, cu șanse reduse de integrare în corpul modern al societăților occidentale, a fost, cum era de așteptat, ca aceasta să recurgă la practici de supraviețuire: cerșit, mica delicvență, prostituție, dar și crimă organizată. Ceea ce a șocat a fost probabil migrarea și reconstituirea în Occident a pungilor de sărăcie mizeră rezultat al ocupării nelegale a unor zone la marginea comunităților europene.

- Conștientizarea europeană că problema romilor este una acumulată istoric, o situație social-economică de o precaritate greu de acceptat într-o societate modernă. Discriminarea, prezentă și ea, este doar secundară, susținută de situația social-economică de o precaritate extremă.

Organismele Europene au schimbat radical formularea problemei romilor: de la accentul pe discriminare, care a continuat să fie o preocupare constantă, la o nouă formulare: problema romilor este în primul rând o problemă de **integrare socială, de incluziune**. Definirea este realistă: marginalizarea/ neintegrarea este datorată în primul rând situației istorice sociale și economice marginale a romilor și, în secundar, datorită unui stil de viață care îi ține pe romi la marginea societății.

Documentele UE din 2000 au marcat o modificare dramatică de perspectivă. Cităm cele mai importante documente: *Cadrul UE pentru strategiile naționale de integrare a romilor până în 2020* (2001), reluate și precizate, pe baza experienței acumulate în documente importante ale *Consiliul European* (2008, 2009, 2010, 2011). În aceste documente, care vor sta la baza tuturor strategiilor sunt accentuate câteva principii importante:

1. Obiectivul strategiei este **incluziunea romilor**.
2. Îmbunătățirea situației romilor este o prioritate socială urgentă.
3. Trebuie oprită de urgență transmiterea de la o generație la alta a sărăciei și a excluziunii sociale.
4. Instrumentul principal al blocării transmiterii de la o generație la alta este *îmbunătățirea situației copiilor romi de la cea mai fragedă vârstă posibilă, pentru a le permite să își realizeze potențialul*.
5. Principiul fundamental este cel al **abordării integratoare** în patru domenii: *educație, ocuparea forței de muncă, locuințelor și serviciilor de sănătate*.
6. Diferitele fonduri acordate de UE vor funcționa împreună **într-un mod mai integrat și mai flexibil în viitor, oferind un cadru adecvat de măsuri integrate**.

7. Ținta intervenției nu numai romii luați ca *persoană*, ci și *comunitățile segregate*: să identifice factorii socio-economici care caracterizează *concentrarea teritorială a grupurilor marginalizate și dezavantajate, inclusiv romii*, pentru a *cartografia aceste teritorii și pentru a utiliza politici relevante* care vizează ameliorarea situației.
8. Promovarea *desegregării în materie de locuințe*.
9. Importanța *monitorizării și evaluării* politicilor pentru romi, accentuată cu termeni ca: *monitorizare riguroasă, monitorizare eficace, monitorizare robustă, să consolideze eficacitatea fondurilor UE utilizate* (desigur, și a fondurilor naționale).

Documentele UE, după cum se vede, conțin noi accente și deschid noi perspective asupra politicii de suport pentru romi ca de exemplu: *abordare integrată*, cerința dezvoltării unor *mecanisme robuste de monitorizare și evaluare*, *considerarea nu doar a persoanelor, dar mai ales a comunităților segregate*. Toate acestea reprezintă punctele slabe ale politicii de suport din România și probabil și din alte țări.

ANR va avea în față o nouă provocare: de a include în filozofia sași mai ales în noua Strategie pe care o va realiza în 2014, concluziile experienței acumulate și recomandările cuprinse, dar într-o formă mai degrabă generală, în documentele UE.

Strategia pentru romi care urmează a fi adoptată în următoarele luni trebuie să răspundă la țintele de atins până în 2020 de întreaga Europă stabilite de către Comisia Europeană. Este clar că o regândire a opțiunilor strategice și a direcțiilor de acțiune este absolut necesară.

5. Structura instituțională a suportului pentru populația de romi

a. La nivel central:

- A. **Agencia Națională pentru Romi**, instituție guvernamentală cu misiunea de a sintetiza politica de suport social pentru romi și de a monitoriza și evalua progresele realizate.
- B. **Grupul de lucru interministerial**, constituit prin Decizia primului-ministru, nr. 36/24.03.2011 publicată în MO nr. 210/25.03.2011, compus din ministerele de resort și celelalte instituții și autorități responsabile reprezentate la nivel de secretar de stat. Grupul de lucru va fi coordonat de Viceprim – Ministru iar conducerea sa va fi asigurată de Președintele ANR în colaborare cu doi secretari de stat din cadrul MMFPS și MAI. Grupul de lucru se va reuni lunar, iar semestrial va fi prezentată, în ședința de Guvern, de către președintele grupului o notă privind activitatea și rezultatele înregistrate prin punerea în aplicare a Strategiei Guvernului.
- C. **Compartimentul Central de Monitorizare și Evaluare**, nouă instituție introdusă prin Strategia 2011, cu rolul de coordonare a implementării activităților de monitorizare și evaluare a Strategiei și va constitui punctul unic de contact pentru implementarea Cadrului European pentru strategiile naționale pentru romi. Noul compartiment este condus de un Consilier de Stat din aparatul de lucru al Guvernului, din structura acestuia făcând parte președintele ANR, câte un reprezentant al celor cinci birouri de monitorizare și evaluare din ministerele implicate și 2 reprezentanți ai Secretariatului General al Guvernului.
- D. **Comisiile Ministeriale pentru Romi (CMR)**, înființate prin ordinele miniștrilor de resort. În componența CMR vor fi introduși și angajați ai

ANR, ca instituție de specialitate și, după caz, reprezentanți ai organizațiilor neguvernamentale ale romilor, cu expertiză în domeniu.

E. **Grupuri tehnice de lucru (GTL)** vor fi formate la nivelul instituțiilor subordonate ministerelor de resort.

Responsabilitățile CMR și GTL includ următoarele:

- estimarea, introducerea și alocarea fondurilor de la bugetul de stat destinate îndeplinirii măsurilor cuprinse în aria specifică de activitate, în baza unei metodologii de finanțare multianuală, concomitent cu utilizarea instrumentelor financiare europene și, după caz, prin atragerea altor fonduri de la alți donatori sau prin acordurile de împrumut ale Guvernului.
- monitorizarea îndeplinirii măsurilor din aria specifică de activitate și întocmirea semestrială a rapoartelor de progres pentru a evalua impactul acțiunilor de incluziune a minorității romilor și, după caz, în funcție de evoluțiile din plan intern și internațional, de revizuire și adaptare a Strategiei Guvernului.

b. La nivel local: regional, județean și local

1. Birourile regionale (BR) ale Agenției Naționale pentru Romi sunt formate în conformitate cu Hotărârea de Guvern nr.1703/2004, completată și modificată prin Hotărârea de Guvern nr.1124/2005, privind organizarea și funcționarea Agenției Naționale pentru Romi și Hotărârea Guvernului nr.522/2006. Birourile regionale sunt structuri ale Agenției Naționale pentru Romi, organizate la nivelul regiunilor de dezvoltare (8 acum 7, cu 7 angajați).

În vederea implementării Strategiei Guvernului, Birourile Regionale au următoarele responsabilități:

- Propun/ extind parteneriatele strategice cu organizații publice și private relevante la nivel regional.
- Susțin și monitorizează eforturile actorilor sociali la nivel regional pentru implementarea inițiativelor și programelor de referință pentru minoritatea romilor.

- Informează, colaborează și sprijină activitatea Birourilor Județene pentru Romi, din cadrul Instituțiilor prefectului arondate celor 8 regiuni de dezvoltare.

Aceste birouri nu au o poziție instituțională clară. Estimarea conducerii ANR că desființarea acestor birouri regionale și transferul posturilor la ANR central pare a fi rațională. O asemenea măsură ar trebui realizată însă într-o redefinire a întregii structuri instituționale la nivel central și local.

2. Birouri Județene pentru romi (BJR) sunt structuri funcționale organizate la nivel județean în cadrul instituțiilor prefectului și subordonate nu ANR, ci Ministerului de Interne și al Administrației Publice și prefectului. Ele au misiunea de a urmări aplicarea la nivel local a politicii naționale, din sectoarele Strategiei.

Din componența acestora fac parte 4 - 5 experți angajați conform prevederilor Legii 53/2003 modificată și completată – Codul Muncii și ale Legii nr. 188/1999 privind statutul funcționarilor publici, în cadrul instituțiilor prefectului unul dintre experți fiind de etnie roma.

Birourile județene pentru romi funcționează în subordinea Prefectului și în coordonarea tehnică a Agenției Naționale pentru Romi. Componența nominală a birourilor județene pentru romi se stabilește prin ordin al Prefectului. Activitatea comisiilor BJR trebuie să se desfășoare în strânsă legătură cu activitatea Comisiei județene privind incluziunea socială și a Consiliului Județean, în vederea creșterii gradului de implicare a acestei instituții în implementarea strategiei guvernului și a asigurării suportului financiar necesar cofinanțării proiectelor care vizează incluziunea minorității romilor.

Principalele activități ale BJR includ:

- Organizarea la nivel județean a grupului de lucru mixt (GLM) format din reprezentanți ai structurilor deconcentrate ale ministerelor, membrii organizațiilor neguvernamentale ale romilor și delegați ai comunității romilor, inclusiv consilieri județeni/ locali și asigurarea secretariatului tehnic al acestuia.

- Elaborarea planului județean de măsuri privind incluziunea minorității romilor prin armonizarea principalelor nevoi ale comunităților locuite de romi (identificate prin procesul de facilitare comunitară sau identificate de către autoritățile publice locale) cu măsurile prevăzute în Strategia Guvernului. Grupul de lucru mixt adoptă planul județean de măsuri privind incluziunea minorității romilor elaborat de BJR, în baza Strategiei Guvernului. Fiecare membru al grupului de lucru va fi responsabil pentru implementarea măsurilor din aria sa de activitate, cuprinse în planul județean de măsuri.
- Introducerea măsurilor din Strategia națională privind incluziunea minorității romilor în planurile de dezvoltare a județelor, sau, după caz, în planurile integrate de dezvoltare urbană, planurile de dezvoltare regională și în Planul național de reformă 2011-2013.
- Monitorizarea implementării măsurilor din aria de activitate a serviciilor deconcentrate ale ministerelor de resort și a partenerilor sociali pentru îndeplinirea obiectivelor și sarcinilor din Strategia Guvernului.
- Sprijinirea implementării măsurilor stabilite în planurile județene prin acordarea de consultanță reprezentanților serviciilor deconcentrate și prin facilitarea accesului acestora în cadrul comunităților de romi.
- Întocmirea rapoartelor semestriale de progres referitoare la implementarea planului județean de măsuri privind incluziunea minorității romilor și înaintarea lor atât către Comisia Ministerială pentru Romi constituită în cadrul MAI, cât și către ANR.

3. Birouri ale Consiliului județean care, fără a avea autoritatea ierarhică, preiau informațiile și strategiile locale elaborate la nivelul primăriilor și elaborează strategii la nivel județean. Probabil că toate nivelele ar putea dezvolta funcții specifice, dar în condițiile unui anumit deficit de interes politic și resurse financiare, ele funcționează la un nivel redus al capacității lor. E clar că viitoarea problemă organizațională care va trebui să fie clarificată este relația dintre *Birourile Județene*

pentru romi din cadrul prefecturii și *consiliile județene*. Relația dintre ANR și comisiile din consiliile județene este și mai puțin clară. De fapt, structural, ANR este organizațional rupt de nivelul local, atât pe linia de autoritate guvernamentală – prefecturile – și cu atât mai mult a autorităților publice locale. Această ruptură este accentuată și de poziția instituțional slab definită a ANR.

4. Experții locali pentru romi funcționează la nivelul primăriilor. Ei se subordonează tehnic birourilor județene pentru romi și administrativ primarului. Experții locali reprezintă principala interfață dintre autoritățile publice și comunitățile de romi. La nivelul comunelor, funcția de expert pentru problemele romilor este exercitată de către un expert de etnie roma. Atribuțiile expertului pentru problemele romilor sunt de a valorifica oportunitățile valoroase în plan local de care să beneficieze comunitatea locală, inclusiv minoritatea romilor.

Principalele activități ale experților locali pentru romi includ:

- Organizarea la nivel local a grupurilor de inițiativă locală (G.I.L.) și a Grupurilor de lucru locale (G.L.L.). Grupul de inițiativă locală este format din reprezentanți ai comunităților de romi în care ei activează. Rolul GIL este de a stabili în baza procesului de facilitare comunitară organizată de expertul local, principalele nevoi și stabilirea priorităților conforme cu direcțiile de acțiune ale Strategiei Guvernului. Componenta G.I.L. și prioritățile stabilite vor fi discutate în cadrul grupurilor de lucru locale (G.L.L.).
- Grupul de lucru local (G.L.L.) este format din: expertul local, reprezentanți ai instituțiilor publice locale, membri ai consiliului local (inclusiv consilierii aleși ai minorității romilor), membri ai organizațiilor neguvernamentale (inclusiv cele ale romilor) și un delegat al comunității locale a romilor din G.I.L. G.L.L. va fi înființat prin Hotărâre a Consiliului Local (H.C.L.).
- Elaborarea, în baza Strategiei Guvernului, a planului local de acțiune privind incluziunea minorității romilor, stabilit în baza procesului de identificare și selecție a principalelor nevoi ale comunităților locale cu un număr semnificativ de romi și supunerea acestuia spre aprobarea G.L.L.

Planul de acțiune adoptat de Grupul de lucru local (GLL) va fi asumat (total sau parțial) de către Consiliul Local prin H.C.L. pag.27

- Fiecare membru al grupului de lucru local va fi responsabil pentru implementarea măsurilor din aria sa de activitate, cuprinse în planul de acțiune local.
- Introducerea planului de acțiune locală privind incluziunea minorității romilor în strategia de dezvoltare a localității.
- Transmiterea planului local de acțiune către Birourile Județene pentru Romi în vederea introducerii în planul județean de măsuri și în strategia de dezvoltare a județului.
- Monitorizarea implementării măsurilor din planul de acțiune locală și formularea de propuneri în vederea îmbunătățirii acestora.
- Întocmirea rapoartelor semestriale de progres privind implementarea planului de acțiune locală și transmiterea lor către BJR și către BR/ANR.

6. Agenția Națională pentru Romi (ANR): misiune, obiective, capacități și limite

Agenția Națională pentru Romi a fost înființată prin HG în 2004, reconfirmată și precizată ulterior.

Misiunea ANR, cum este precizată în HG din 2004, 2005 și 2009:

- principala misiune a ANR este elaborarea politicii și, în mod special, a **Strategiei** Guvernului în domeniul protecției drepturilor minorităților romilor și promovarea programelor de incluziune socială a cetățenilor români aparținând minorității romilor” (Art.1, par.3);
- asigură ca incluziunea socială a romilor să fie reflectată în toate domeniile de activitate de pe agenda fiecărei instituții publice centrale si locale;
- „aplică, coordonează, monitorizează și evaluează măsurile din domeniile sectoriale de intervenție socială, cuprinse în *Strategia* Guvernului României de îmbunătățire a situației romilor” (Art.1, par.4);
- exercită „funcția de autoritate de stat, prin care se asigură urmărirea și controlul aplicării reglementărilor din domeniul său de activitate” Art.3, pct. D;
- „administrare a fondurilor bugetare pentru elaborarea programelor de dezvoltare a comunității de romi” (Art.3, pct. b) și coordonează aplicarea programelor de sprijin.

Scop: *îmbunătățirea semnificativă a situației romilor din România, prin promovare măsurilor de incluziune socială.*

Obiectivele generale ale ANR sunt concretizate în Strategia (cele trei variante ale Strategiei), de elaborarea și implementarea de care este responsabilă cu prioritate.

1. Să monitorizeze sistemul juridic pentru ca el să nu cuprindă prevederi explicite sau implicite discriminatorii față de romi

2. Să elaboreze o politică de suport pentru incluziunea socială a romilor, realizată prin Strategia guvernamentală în domeniu.
3. Instituționalizarea obiectivelor politice în problematica romilor și responsabilizarea autorităților publice în aplicarea măsurilor concrete.
4. Promovarea unei elite intelectuale și economice din rândul romilor care să funcționeze ca facilitator la politicilor de integrare socială.
5. Să promoveze programe/ proiecte de soluționare a multiplelor probleme ale populației de romi, la toate nivelele (central, regional, local) și în toate sectoarele vieții sociale, cu prioritate: educație, sănătate, ocupare, locuire.
6. Să monitorizeze dinamica problemelor sociale ale romilor; să monitorizeze și evalueze politicile sociale, programele și proiectele în domeniu.
7. Combaterea tuturor formelor de discriminare
8. Stimularea participării romilor la toate sferele vieții sociale.

În cei 9 ani de la înființare a ANR au apărut o serie de probleme:

- * Nici una dintre variantele Strategiei nu definește cu claritate rolul ANR în elaborarea Strategiei/ Planului, implementarea, monitorizarea, evaluarea ei. Sistemul instituțional este elaborat, ANR este o instituție publică guvernamentală, dar ea nu are o poziție/ funcție clară în cadrul sistemului instituțional. Ea are mai mult un rol de reprezentare externă, ocupă o poziție politică importantă, dar activitatea ei nu pare a fi percepută ca importantă în interior. În discuțiile cu lideri romi din diferite poziții ANR rar a apărut, nici bine, nici rău, ci mai degrabă neclar ce ar putea acesta face.
- * Unele neclarități în formularea misiunii, funcțiilor și atribuțiilor sale. Unele texte tind să reducă misiunea ANR la o sumă de politici/ programe sectoriale (realizate de ministere); nu este precizată importanța unei politici globale, integratoare. Primul principiu din ultimele variante ale Strategiei este *Principiul diviziunii sectoriale*.
- * În distribuirea responsabilităților altor instituții, ANR pare a pierde din funcții și responsabilități. Se lasă impresia că treptat se construiesc alte

instituții guvernamentale care preiau funcțiile ANR în raport cu misiunea definită în documentele de întemeiere.

- * Inițial sunt stabilite câteva funcții importante: identificarea nevoilor/ problemelor cu care se confruntă populația de romi, stabilirea priorităților și tipurilor de proiecte. Stabilirea priorităților în realitate se plasează la nivelul altor instituții guvernamentale și ale UE. Se pare că ANR nu are o poziție reală de partener, ci mai degrabă marginală.
- * Rolul ANR în administrarea fondurilor bugetare sau a celor acordate de UE. Documentul inițial îi acordă un rol foarte important. În practică el este marginal.
- * Nici în selectarea programelor pentru romi se pare că ANR nu are un rol important.
- * Monitorizarea și evaluarea globală a politicii pentru romi și a programelor sectoriale și punctuale nu a putu să o exercite semnificativ. Funcția aceasta a fost preluată de o altă instituție.
- * Neclarități în formularea relațiilor ANR cu autoritățile publice locale; ANR are în structura sa 8 birouri regionale, cu 1-2 angajați, fără funcții care ar putea fi definite cu claritate.
- * Descentralizarea a creat o problemă complicată: ea a accentuat o confuzie instituțională în rolul și responsabilitățile ANR în sistemul administrației publice.
- * Resursele umane și financiare de care ANR dispune, în raport cu misiunea și funcțiile stabilite prin lege, sunt pe departe insuficiente.

Elaborarea noii Strategii programată a fi realizată la începutul anului 2014 este un prilej de revedere și a poziției instituționale a ANR. Problemele de organizare ale ANR trebuie să găsească răspunsuri instituționale în acest context.

7. Cele trei variante ale Strategiei 2001-2011

Elaborarea unei strategii de suport este misiune fundamentală a ANR. Din toate documentele rezultă că strategia de suport pentru romi are două obiective distincte:

1. Construcția instituțională: implementarea în structurile sistemului public și orientarea proromi a instituțiilor publice.

Strategia 2001 a avut ca obiectiv central implantarea în sistemul public a unor structuri instituționale orientate proromi. Pentru realizarea acestui program de construcție instituțională erau prevăzute obiective concrete și termene.

Cele mai multe dintre ele s-au realizat, urmând transformarea lor în instituții funcționale. Guvernarea instaurată în 2005, lucru evident în modificarea Strategiei din 2006 și mai ales în Strategia adoptată în 2011, accentul a căzut pe o filozofie de dreapta: retragerea sistemului public din soluționarea problemelor sociale și accentuarea rolului organizațiilor neguvernamentale, inclusiv prin externalizarea serviciilor și programelor. Structura instituțională promovată în 2001 s-a menținut, dar funcționarea acestora s-a plasat la un nivel mai scăzut și fluctuant, probabil presiunea UE având un impact de suport.

Obiectiv pentru 2014-2020. Se poate considera că un obiectiv central al Strategiei care urmează a fi realizată în 2013-2014 este de a clarifica organizarea instituțională a rolului și responsabilităților publice.

2. Îmbunătățirea situației socio-economice a romilor.

Orientarea structurală a Strategiilor

Pentru îmbunătățirea situației romilor s-a ales o strategie a acțiunii segmentiale: **Principiul diviziunii sectoriale** (al 3-lea în lista Principiilor strategiei în Strategia 2001 și pe primul loc în celelalte două strategii). Principiul diviziunii sectoriale constă în divizarea obiectivului global de suport pentru romi în

subobiective în conformitate cu principalele instituții guvernamentale relevante, și delegarea lor ministerelor: Ministerul Educației, Ministerul Sănătății, Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Afacerilor Interne și Administrației Publice etc. Soluția adoptată a fost deci delegarea conceperii strategiei și implementarea acesteia *instituțiilor publice existente*. Cu alte cuvinte, opțiunea inițială a fost includerea politicilor de suport pentru romi în structura și funcționarea sistemului instituțional existent. Strategia 2001 a elaborat un larg program de includere a politicii de suport/ a strategiei în structurile instituționale existente. O asemenea opțiune este găsită în principiul de bază al strategiei: principiul segmentării. Nicăieri nu se găsește ca principiu orientativ ceva de genul ***Principiul abordării integrate***. În ultimele documente ale UE referitoare la politica pentru romi, se menționează tot mai frecvent necesitatea unei abordări ***integrate***, dar într-o formă mai degrabă generală. Preocuparea în această direcție tinde să se cristalizeze și în ultimele documente românești. Prin aceasta se deschide probabil un proces de includere organică, în forme instituționale, a abordării integrate complementar cu cea a segmentării. Strategia 2006, și apoi și cea din 2011, au accentuat centrarea pe segmentare.

Ministerele au inclus în obiectivele lor obiective proromi. Unele ministere mai mult, altele mai puțin. Instituțiile s-au dovedit destul de reticente în asimilarea dezvoltărilor instituționale cerute de Strategia proromi. În domeniul educației s-au realizat poate cele mai spectaculoase dezvoltări. Mult mai slabă în alte ministere.

Programele proromi formulate în Strategii au implementat direcțiile formulate în documentul Cadru al UE în 2000: educație, ocupare, sănătate, locuire. Structura celor trei Strategii include aceste domenii de acțiune. Fiecare minister, în funcție de misiunile sale și de posibilitățile oferite de structura sa, a elaborat o componentă a Strategiei. Ultimele variante ale Strategiei (2006 și 2011) au reprezentat suma strategiilor propuse de ministere, lipsite de o viziune integratoare. Și ANR a devenit cumva și el dominat de împărțirea sectorială a problematicii romilor. ANR nu a avut un rol în orientarea propunerilor făcute de ministere și de negocierea cu acestea de a corecta aceste propuneri.

Această opțiune strategică de a implementa programul guvernamental prin instituțiile guvernamentale centrale (ministerele), cu siguranță corectă, a imprimat un profil distinct și ANR-ului. Singura ei problemă este că nu a fost adăugat un principiu/ mecanism complementar care să asigure integrarea tuturor măsurilor luate într-o viziune structurată: ***principiul abordării integrate***.

În strategii se distinge între *direcții de acțiune* și *măsuri*.

Direcții de acțiune:

- În strategia 2001 sunt prevăzute **86** direcții de acțiune, cuprinzând o mare varietate tematică, cu obiective de atins, unele destul de clar formulate.
- În Strategia 2006 sunt prevăzute doar **17** direcții de acțiune. Ponderea direcțiilor de asumare publică a responsabilității scade și formulările devin mai generale, greu de concretizat în obiective clare. Unele, vitale, sunt tratate mai degrabă neangajant practic. Ex. ***Economia***, direcție centrală a activării romilor în procesul de integrare socială. Strategia 2001 cuprinde 7 direcții, dominând formele de creare de activități economice ca: facilități pentru revalorizarea meseriilor tradiționale, finanțarea unor activități generatoare de venit, facilități pentru angajatorii care angajează romi, stimularea activităților agricole ale comunităților de romi, credite avantajoase pentru întreprinderile mici și mijlocii ale romilor. Strategia 2006 cuprinde doar două direcții în termeni generali: *creșterea eficienței măsurilor active de includere a romilor pe piața muncii* și *facilitarea accesului la cursuri de reconversie profesională*; nu există ca direcție importantă crearea de locuri de muncă/ activități economice orientate pentru romi.

Măsurile conținute în Strategiile/ Planurile de implementare a Strategiei prezintă inegalități nu de orientare, ci de cuprindere și complexitate, care exprimă mai mult viziunea politică.

- În Planul 2001 sunt prevăzute **123** de măsuri.

- În Planul 2006: **39** măsuri. Aici predomină formulări mai degrabă generale, fără termene precise și cu diminuarea angajării administrației publice în soluționarea problemelor romilor și delegarea lor către organizații neguvernamentale.
- Strategia-Plan din 2011 prezintă un grad semnificativ mai ridicat de complexitate față de Strategia-Plan 2006 și, ca orientare generală, o accentuare mai mare a responsabilității sistemului public și o scădere a mizării pe contribuțiile organizațiilor neguvernamentale.

Punctele tari ale celor trei variante ale Strategiei

În cei 11 ani, implementarea variantelor Strategiei a adus contribuții importante în multe planuri:

- Includerea în structurile administrației publice, la toate nivelele, ca instituții distincte, a funcției de suport pentru problemele populației de romi.
- Inițierea unui proces de soluționare a multiplelor probleme sectoriale cu care se confruntă populația de romi, obținându-se rezultate importante.
- Crearea unei mentalități publice, politice, administrative, a atitudinilor publice de suport pozitiv pentru romi cu efectul scăderii discriminării față de romi.
- Absorbția în sistemul public și a organizațiilor neguvernamentale, a experților mai ales romi, oferind acestora oportunități de afirmare socială.
- Includerea unui obiectiv important al politicii proromi *crearea unei elite a romilor*. În 2010 se nota existența a aproximativ 5500 de funcționari aparținând minorității romilor; anual absolvă universitățile cel puțin 200 romi: sociologi, juriști, economiști, asistenți sociali etc. (M. Ionescu, 2010).

Limite și probleme structurale și de orientare ale strategiilor adoptate:

1. Lipsa unei baze de date suficient de consolidată referitoare la dimensiunea problemelor sociale ale populației de romi, care să ofere obiective/ ținte mai clare și o bază robustă de monitorizare și evaluare a rezultatelor.

Raportul CE de monitorizare a României din mai 2006 cu privire la politica pentru romi, printre altele, se remarcă: *nivelul de cunoaștere a situației romilor și a strategiilor guvernamentale pentru romi, în special, în comunitățile locale care sunt responsabile pentru implementarea lor și pentru evacuări, este scăzut.*

De atunci, acest deficit de cunoaștere s-a accentuat.

Lipsa de date este resimțită în special de ANR, deși constituirea unei baze de date relevante este una dintre funcțiile importante ale acestei instituții. Pe de altă parte, ANR este lipsit de resurse pentru realizarea acestei funcții. În structura sa nu există o substructură cu acest obiectiv, iar relațiile Agenției cu autoritățile publice locale este difuză.

Datele globale produse de diferite instituții de care ANR dispune sunt confuze, contradictorii, datorită unor metodologii ele însele confuze și utilizate necritic.

Un exemplu. Strategia 2006 se bazează pe date despre sărăcie de o confuzie șocantă pentru o strategie guvernamentală: Sărăcia absolută a populației a scăzut în perioada 2003-2009 de la 25,1 la 4,4%. Iar la populație de romi, de la 76,8% la 25,4%. La pag. 8 sunt invocate alte date, conținând alte confuzii: Sărăcie absolută – 20,6%, sărăcie severă – 35,2 sărăcie alimentară – 44,4%.

Lipsa unor date cât de cât robuste face imposibilă stabilirea oricăror obiective. Un exemplu: Programul Național de Reformă 2011-2013 își propune reducerea cu 580.000 persoane risc de sărăcie și excluziune socială față de 2008. Care era însă nivelul din 2008 pentru a ști cât s-a realizat în 2012?

Datele sectoriale lipsesc aproape complet, sunt confuze sau incomplete: participarea școlară, numărul persoanelor fără acte de identitate, numărul de tineri care abandonează școala, datele despre ocupare etc. Deși în sistemul public există multe date, ele sunt colectate cu metodologii deficitare și nu sunt centralizate. Este cazul datelor referitoare la participarea școlară.

Opțiunile politice sunt bazate mai mult pe informațiile obținute prin sondaje de opinie pe eșantioane reduse, care însă nu oferă o imagine a diversității/ tipologiei. Iar datele oferite de INS adesea nu sunt prelucrate suficient pentru a scoate informații relevante cu privire la situațiile romilor.

Lipsa datelor face ca strategiile să nu poată oferi obiective și nivele/ ținte de atins. Știm că sunt multe persoane care nu au acte de identitate, că abandonează sau nu se înscriu în procesul școlar etc. Dar nu știm câți sunt. Și, de aceea, țintele sunt, deși corecte, prea vagi: să scadă sărăcia romilor, să se facă acte de identitate, să crească participarea școlară etc.

ANR nu poate utiliza capacitatea potențială a autorităților publice locale de a strânge date necesare. Dar și celelalte verigi ale sistemului public au probleme atât de deficit de metodologie, cât și autoritatea necesară și interesul pentru a produce baze de date consolidate.

Soluția: un sistem de colectare a informațiilor despre problemele grave ale populației de romi bazată în principal pe autoritățile locale, după o metodologie clară, la nivel județean și național, ca bază a strategiei și instrument de evaluare a eficienței politicilor de suport. Este necesar și un program de stimare cantitativă și diferențiată a problemelor cu care romii se confruntă.

Crearea unui asemenea sistem instituțional de culegere a datelor relevante este obiectivul legitim al ANR, dar pentru aceasta el trebuie să-și dezvolte capacitatea.

2. Direcțiile de acțiune, în multe cazuri, nu sunt concretizate în măsuri. Și cele mai multe măsuri reprezintă mai mult *declarații de bune intenții*, și acestea importante ca opțiune politică, dar lipsite de obiective/ ținte concrete, cu termene de realizare.

Unele probleme, extrem de grave, care ar trebui soluționate energic, cu obiective și termene clare, apar însă ca ceva de care ar trebui să se facă ceva, dar nu e clar cum, când și cine. Formulările generale sunt un indice al lipsei de voință politică, dar și a capacității de intervenție socială practică.

Exemplu: problema jenantă a lipsei documentelor de identitate.

- Plan 2001: *Prezentarea de către serviciile sociale ale primăriilor... a unui plan de obținere, în cel mult 6 luni... a documentelor de identitate și de stare civilă pentru toți cetățenii de etnie romă...* Finanțare: nu există o finanțare specială; programul asigurat prin funcționarea instituțiilor

publice. În mod normal, autoritățile publice, deși inevitabil erau multe dificultăți, puteau într-un termen rapid de soluționat problema, dacă nu total, suficient de cuprinzător pentru a nu mai fi o problemă gravă ca dimensiune. Se putea atinge de exemplu cu ușurință depășirea unui prag practic neglijabil de sub 0,001%.

- Plan 2006: *Asigurarea consilierii necesare obținerii actelor de identitate și a certificatelor de stare civilă pentru cetățenii români de etnie romă...*
Termen: permanent. Finanțare: 4.5 milioane EURO.
- Plan 2012: *Continuarea procesului de identificare a persoanelor fără acte de identitate și de stare civilă pentru romi* – Răspunde M.A.I. și administrația publică locală. De data aceasta nu se mai atribuie aproape exclusiv, responsabilitatea organizațiilor neguvernamentale, cum era în Strategia 2006. Termen: permanent. Va rămâne, în aceeași formulare, și în Strategia 2014 ?

3. Direcțiile/ obiectivele/ măsurile au ca obiect aspecte sectoriale. Lipsesc mecanismele care să asigure o abordare integratoare.

4.Problemele romilor sunt tratate aproape exclusiv ca probleme plasate la nivel individual; dar faptul că o mare parte dintre romi (poate majoritatea lor cu probleme social-economice grave) trăind în pungi/ ghetouri de sărăcie extremă, este aproape ignorată.

Tratarea segmentială, la nivel individual poate fi slab eficientă dacă te adresezi persoanelor individuale, care trăiesc cele mai multe în pungi de sărăcie extremă. Acolo mănunchiul de probleme grave predomină, putând anula efectul unei intervenții sectoriale.

Tratarea pungilor de sărăcie presupune metodologii de intervenție diferite de tratare a problemelor la nivel individual. Intervenția în comunități cuprinde teme ca: prevenția formării de pungi de sărăcie extremă, absorbția pungilor de sărăcie extremă, prevenirea creșterii lor, relocarea comunităților, stimularea ieșirii din pungi de sărăcie versus schimbarea globală a comunităților, strategii de dezvoltare comunitară.

Abordarea comunității este integrativă atât în calitate de comunitate, dar ca și complex de probleme. O tratare a comunităților inevitabil trebuie să activeze comunitatea, fiind de tipul dezvoltării comunitare.

Realitatea predominării comunităților omogene de romi face ca dilema *cum poți trata doar pe romii cu probleme, iar nu și pe vecinii lor neromi cu aceleași probleme* să nu fie atât de complicată cum teoretic pare din exterior. Tratând pungile/ comunitățile izolate de sărăcie extremă, te adresezi cu mici excepții romilor.

5. Ruptura sectorial/ integral.

Variantele strategiilor actuale sunt dominate de o abordare sectorială. Strategia globală reprezintă suma strategiilor propuse de fiecare minister în parte.

Pe de altă parte, strategiile se concentrează pe persoane/ eventual familii individuale, dar nu și pe pungi sociale de sărăcie și marginalizare extremă. O centrare strategică pe local oferă un spațiu de abordare integrată a problemelor.

După 13 ani, s-au acumulat criticile aduse abordărilor sectoriale și dezvoltarea unei presiuni pentru abordări integrate. Principiul abordării segmentiale prezintă în sine riscul unei eficiențe scăzute. Problemele sociale sunt sisteme complexe, în care acțiunea asupra unui singur punct, de regulă, după un anumit succes, rezultatul este anulat de reacția celorlalte componente ale sistemului care nu au fost abordate. Poți convinge mamele să trimită copiii la școală, dar dacă ei nu au îmbrăcăminte adecvată, nu au mijloace de transport și acasă nu au condițiile elementare de pregătire școlară, există riscul ca și copiii să se depărteze psihologic progresiv de școală. O intervenție de succes nu trebuie să fie sectorială, ci **integrată**. Cu ale cuvinte, abordarea sistemului în mai multe puncte va crea o schimbare susținută de interacțiune cu celelalte elemente ale sistemului.

Abordarea sectorială plasează structural problema priorităților exclusiv la nivel național sau chiar european, incapabilă să prioritizeze punctele de intervenție în contexte locale. Opțiunile strategice și distribuția resurselor sunt supuse unor prioritizări fie politice, fie unor mecanisme birocratice, blocându-se aplicări integratoare.

Segmentarea abordării are loc la toate nivelele:

- **Strategic:** Strategiile sunt mai mult suma strategiilor segmentare ale ministerelor, lipsind o viziune strategică integratoare.
- **La nivel de finanțare:** pulverizarea finanțării la diferite instituții europene și naționale; finanțarea pe programe predeterminate. Finanțarea s-a pulverizat pe o listă de direcții/ teme care sunt importante, dar prioritatea a fost doar la nivelul acordării diferențiate a fondurilor. Apoi, însă, nu a mai putut să fie promovată vreo posibilitate de prioritizare. Iar intenția de abordare integrativă devine structural inaplicabilă.
- **La nivelul executării:** executarea segmentială, de către instituții diferite/ organizații neguvernamentale, mai puțin de programe de intervenție integrată.
- **La nivelul monitorizării și evaluării:** accentul aproape exclusiv asupra implementării strategiei, iar nu a rezultatelor, a dinamicii problemelor care sunt puse de soluționat.

Abordarea integrată trebuie să fie centrată pe comunitate, asumând întreaga complexitate a problemelor acestora. Dezvoltarea de **programe comunitare integrate** este de natură a genera o nouă paradigmă a intervenției sociale și un răspuns constructiv la opțiunea promovării descentalizării.

6.Strategia finanțării pe proiecte pare a fi ajuns într-un punct critic: o anumită saturare și evidențiere a limitelor și efectelor perverse.

Complementar cu strategia sectorială, după 2004 s-a produs o preferință pentru abordarea pe proiecte competitive. O asemenea strategie avea avantajele ei clare. Finanțarea pe proiecte selectate în funcție de calitatea lor poate produce eficiență ridicată. Abordarea pe proiecte a fost complementară cu un principiu și el adesea formulat în Strategii: *externalizarea serviciilor*. Un serviciu este acordat unei solicitări externe care poate oferi calitate.

Mai ales tendința de pulverizare pe mici proiecte tinde să excludă capacitatea de prioritizare și concentrare a resurselor pe soluționarea integrală a problemelor complexe.

Abordarea pe proiecte este complementară cu abordarea sectorială, făcând dificilă abordarea integrată. O comunitate poate beneficia de intervenția pe un component, dar nu și de alte componente vitale pentru o eficiență integrată. Riscul centrării pe aspecte marginale, mai ușor de abordat, a devenit evident. Inevitabil, efectul este limitat. Eficiența poate fi diminuată și pe *lipsa de sustenabilitate în timp*. După terminarea proiectului, intervenția nu va mai fi susținută.

Un alt risc, menționat adesea mai ales de către experții locali, este cel al *dublării intervențiilor pe același segment și la același nivel*. Încă există o inflație de programe repetitive, de tipul informării, consilierii, formării, ajunsă la o anumită saturație în lipsa dezvoltării de activități practice centrate pe probleme. Fiind mai accesibile intervenției sectoriale, programele de informarea, consilierea, formarea resursei umane, riscă concentrarea excesivă pe acest palier. Ex. la capitolul sănătate, domină campanii de educare/ informare, la care se adaugă două campanii de vaccinare. În sine, sunt bune, dar există riscul ca problemele mai complexe ale accesului la serviciile de sănătate să fie ignorate.

Strategia proiectelor favorizează experimentarea diversității și inovația. Problema nu este însă numai a transferului de la un proiect la altul a „practicilor celor mai bune”, dar și generalizarea în sistemul public a acestora. S-a dovedit că absorbția de către sistemul public și generalizarea celor mai bune practici, este mult mai dificilă decât s-a crezut. Abordările punctuale, finanțate generos, s-au dovedit negeneralizabile datorită costului lor.

În fine, strategia pe proiecte a favorizat dezvoltarea sistemelor externe de intervenție (marile organizații neguvernamentale), descurajând programele locale care nu pot intra în competiție.

Abordarea de la nivel național, prin fonduri acordate pe direcții, dezavantajează **abordarea integrată** atât la nivel central, dar mai ales la nivel comunitar. Programele la nivel comunitar riscă să fie ignorate.

7. Există dezechilibre importante între sectoare. Unele sunt dezvoltate (ex. educația), altele sunt confuz și superficial abordate. Programele de creare de locuri de muncă este adesea marginală și tratată în termenii dezirabilității, iar nu practic. Este și cazul locuirii și micii infrastructuri. Multe dezechilibre între sectoare pot fi și efectul descentralizării. Rezolvarea problemelor de canalizare de exemplu cade mai mult în responsabilitatea localităților care pot să nu aibă resursele necesare sau nici voința politică locală. Dar formarea resurselor umane nu cade aici și pot fi și din acest motiv preferate.

8. Deficitul mecanismelor și a metodologiei de monitorizare și evaluare: confuzia între *rapoarte de activitate, monitorizare și evaluare*.

Era prevăzut, de la începutul lansării în 2001 a unei abordări strategice a problemelor sociale ale romilor, să se dezvolte mecanisme de monitorizare și evaluare. Aceste operații au fost realizate parțial, mai mult de tipul ***rapoartelor***, și mult mai puțin de tipul ***analizelor de eficacitate/ eficiență***. Inițiatorii de programe și realizarea acestora trebuie să facă ***rapoarte***. Dar rapoartele realizate de cei care acționează au o capacitate limitată de monitorizare și evaluare, distorsionate. Intrăm într-o nouă etapă, unde metodologia și procedurilor de monitorizare și evaluare, devine un punct critic.

Se prevedea în 2011: ANR are ca misiune centrală elaborarea Strategiei și monitorizarea și evaluarea implementării ei. „În vederea evaluării impactului Strategiei, *Agenția Națională pentru Romi* va colabora cu evaluatori cu experiență ce vor elabora un studiu post implementare. Evaluarea stadiului de implementare a Strategiei Guvernului se va realiza într-o primă fază după încheierea primei perioade de implementare, la sfârșitul lui 2013 și va furniza o apreciere obiectivă a realizărilor/ disfuncționalităților rezultate în urma implementării măsurilor cuprinse în prezenta Strategie, însoțite de recomandări clare pentru creșterea eficacității acesteia, urmând ca, pe baza planurilor sectoriale ulterioare să se realizeze a doua faza a evaluării”. (Strategia 2011).

În aceeași Strategie se prevede însă constituirea unei noi instituții guvernamentale care preia funcțiile ANR. La nivel central se organizează *Compartimentul Central de Monitorizare și Evaluare*, care va avea ca rol coordonarea implementării activităților de monitorizare și evaluare a Strategiei. Noul mecanism instituțional nu pare a avea o structură funcțională, ci, având un caracter interministerial, e greu de presupus că va avea o funcționare efectivă. În acest nou organism, ANR se prevede a avea un rol marginal.

În ministerele angajate în realizarea strategiei, *se organizează la nivel de birou, o structură internă direct responsabilă cu monitorizarea și evaluarea implementării Strategiei*. Ministerele și celelalte instituții guvernamentale implicate vor elabora semestrial rapoarte de progres privind stadiul de implementare a măsurilor din aria lor de competență cuprinse în Strategia Guvernului, pe care le vor transmite *Compartimentului Central de Monitorizare și Evaluare*.

Raportul anual va fi analizat și însușit de *Grupul de Lucru la nivel interministerial* și va fi prezentat în ședința de Guvern, spre aprobare. La sfârșitul fiecărei perioade de implementare a măsurilor prevăzute, pe termen scurt, mediu și lung, se vor realiza studii de impact a Strategiei.

La nivel județean Birourile Județene pentru Romi sunt structurile desemnate cu coordonarea tuturor activităților de monitorizare a politicilor publice destinate minorității romilor și a proiectelor implementate la nivel județean. De asemenea, acestea organizează activități de susținere pentru activitățile de evaluare realizate de către Compartimentul Central de Monitorizare și Evaluare (organizează întâlniri cu membrii comunităților de romi și cu factorii interesați, asigură logistica pentru munca de teren etc.).

Compartimentul Central de Monitorizare și Evaluare va elabora rapoarte anuale de progres privind implementarea Strategiei Guvernului, pe baza rapoartelor furnizate de Birourile Județene pentru Romi.

Este de prevăzut că acest set de intenții de dezvoltare instituțională va necesita o analiză mai atentă pentru a deveni efectiv realizabilă, evitându-se riscul reducerii monitorizării și evaluării la simple rapoarte distorsionate birocratic.

Evaluare: Sistemul propus pare mai degrabă complicat și nefuncțional. Reducerea monitorizării și evaluării la raportări ale implementării strategiei, **necompletată de monitorizarea evoluției problemelor romilor care se presupune a fi soluționate**, va pune întregul sistem într-o perspectivă unilaterală.

Evaluări independente sunt absolut necesare pentru întregul proces de monitorizare și evaluare.

8. Un bilanț al politicii de suport pentru romi

În ultimii 12-13 ani, politicile de suport pentru romi au crescut remarcabil în amploare. Și la acest proces, ANR și-a adus o contribuție importantă.

Punctele pozitive

Pe ansamblu, se poate considera că s-a produs o schimbare importantă atât în situația romilor, cât mai ales în politica socială de suport și în imaginea publică.

Anii 2014-2020 moștenesc o bază importantă, dar și multe probleme, dezechilibre și dificultăți. În acest context, ANR îi revin responsabilități esențiale în domeniul strategiei globale pentru următorii ani.

Prevederea că, a patra strategie este proiectată a fi finalizată până la sfârșitul anului 2013 (probabil ea va fi realizată în 2014) deschide o oportunitate importantă de regândire strategică și adoptare de noi direcții. Noua strategie nu poate fi o simplă prelungire a variantelor de până acum, ci introducerea de noi opțiuni.

Pe ansamblu, în perioada anilor 2000 poate fi evaluată astfel:

- S-a creat un sistem instituțional public de a trata problemele social-economice a romilor.
- S-a produs o creștere substanțială a sensibilității la problemele romilor a administrației publice și a întregii comunități.
- Ca obiectiv prioritar au fost puse problemele social-economice, și doar complementar cele de discriminare.
- S-a creat un spațiu de dezvoltare a unei elite romi, a unui segment de romi prosper, integrat în sistemul modern al societății.
- S-a sprijinit dezvoltarea culturală a limbii și culturii romi.
- În sistemul școlar au fost promovate schimbări importante pentru includerea în istoria și cultura învățământului tematica romilor și învățarea limbii romani.

- Locuri la licee și la universități pentru romi. Se pare că s-a atins deja un nivel maxim de absorbție, pentru că sistemul gimnazial și liceal sunt încă slab dezvoltate și nu mai oferă candidați pe măsura ofertei.
- Au fost cooptați în sistemul public mulți romi.
- S-a creat o nouă abordare de servicii sociale prin crearea mediatorilor sanitari și școlari și experți romi la multe primării.
- S-au dezvoltat programe de suport, unele dintre ele cu rezultate importante.

Puncte critice

- Marile fluctuații ale politicii proromi induse de schimbările politice.
- Guvernările de dreapta s-au dovedit mai puțin sensibile la politica de suport pentru romi. Se pot presupune două rațiuni: 1. Aplicarea unor opțiuni politice de dreapta s-a dovedit a avea un impact de sărăcire și marginalizare a întregii populații și mai accentuat a romilor. 2. Impactul crizei economice a împins mai accentuat un segment important de romi în sărăcie și excluziune.
- Gradul ridicat de conflictualitate ale Guvernărilor a afectat substanțial negativ atenția acordată problemelor romilor și eficiența programelor.
- Politicile de suport pentru romi au intrat într-o nouă criză generată inevitabil de evidența unei eficiențe modeste a multor politici și programe de suport pentru romi și a deficitului de mecanisme de evaluare. Este urgentă dezvoltarea unor mecanisme eficiente de evaluare a politicilor și programelor de suport pentru romi, atât naționale, cât și europene.
- Nevoia urgentă de schimbare de viziune: completarea abordării sectoriale cu o abordare integrativă și cu o viziune strategică de viitor mult mai elaborată.

9. Propuneri pentru direcțiile de dezvoltare instituțională a ANR

1. ANR reprezintă o instituție cu o poziție strategică vitală în situația actuală critică a populației de romi. Până la soluționarea în linii generale a problemelor grave cu care populația romă se confruntă, ANR trebuie nu numai menținut, dar și fortificat pentru a crește gradul de îndeplinire a funcțiilor sale.
2. Trebuie consolidat gradul de autonomie a ANR. Creșterea „imunității” sale față de fluctuațiile politice și ideologice. Probabil că, actuala plasare a ANR în subordinea Secretariatului general al Guvernului trebuie menținută, dar creșterea autonomiei sale politice, administrative și financiare. Guvernul poate să exercite mai eficient o evaluare/ control a ANR, dar în cadrul unei autonomii lărgite.
3. Misiunea ANR este formulată, credem, corect în documentul de înființare din 2004 cu dezvoltările ulterioare. Dar ea trebuie clarificată și precizată în anumite puncte.
4. ANR, de la înființarea sa, a făcut eforturi importante de a realiza misiunea sa, dar limitat de lipsa resurselor și a contextului instituțional în care funcționează.
5. Resursele instituționale ale ANR (numărul de posturi, structura sa internă) nu oferă o bază suficientă pentru realizarea misiunii sale. De la început el nu a avut capacitatea de a îndeplini eficient misiunea sa, dar urma să continue un proces de dezvoltare instituțională. Acest lucru nu s-a realizat. În fapt, capacitatea ei s-a redus. Un exemplu: Personalul a fost redus de la 48 prevăzut inițial, la 30 (HG 1395/2009).
6. Se pare că poziția sa instituțională s-a deteriorat în ultimii ani. Crearea de noi instituții, ca de exemplu *Compartimentul Central de Monitorizare și Evaluare* (prevăzut în Strategia 2012), care pare să preia funcții importante

ale ANR, generează noi neclarități în relațiile interinstituționale. În contextul actual, noua Strategie trebuie să precizeze cu mai multă claritate poziția instituțională și funcțiile ANR-ului.

7. Este necesară depășirea *segmentării* excesive și dezvoltarea unei noi viziuni *integratoare*, atât la nivel național, cât și mai ales local. Filozofia abordării segmentare cuprinde: *segmentarea strategică* (strategia este cumularea strategiilor sectoarelor ministerelor), *segmentarea finanțării* (finanțare pe sectoare și pe proiecte/ programe punctual, nu și pe programe integrate), *segmentarea executării* (implementarea strategiei este realizată în principal de ministere), *segmentarea evaluării* (realizată în principal de ministere pe domeniul lor de competență, bazată pe *Rapoarte*). ANR este într-o poziție cheie de a promova o *viziune strategică integrativă*, putând promova programe integrative.
8. În momentul actual, ANR prezintă subdezvoltări pe direcții importante ale misiunii sale.
 - i. Dezvoltarea unui sistem de indicatori relevanți și a unei baze de date referitoare la problemele sociale cu care romii se confruntă.
 - ii. Elaborarea metodologiei de monitorizare și evaluare a politicii de suport pentru romi/ a implementării strategiei și programelor.
 - iii. Realizarea unei monitorizări și evaluări sintetice a politicii de suport pentru romi.
 - iv. O viziune suficient de clară asupra obiectivelor strategiei care urmează a fi lansată în perioada următoare.
9. Există neclarități în distribuirea funcțiilor și responsabilităților dintre instituțiile implicate (ANR, ministere, instituții guvernamentale). Există tendința ca ANR să fie marginalizat în contextul sistemului instituțional al Guvernului. Din acest motiv, este absolut necesară o analiză a relațiilor interinstituționale, ca premisă obligatorie a dezvoltării în continuare a ANR.

10. ANR are o capacitate instituțională limitată de a se conecta cu nivelul județean și local. Această relație trebuie limpezită și extinse funcțiile ANR la nivel local.
11. Birourile regionale din subordinea ANR sunt slab operaționale, din lipsă de resurse și de claritate a funcției lor. Se pare că este corectă estimarea conducerii ANR că aceste birouri pot fi desființate și posturile transferate la centru.
12. Birourile județene pentru romi nu sunt conectate la ANR, ci la un minister și prefecturi. Precizarea că ANR asigură „tehnic” birourile județene nu este limpede ce autoritate este implicată. Dar și aceste birouri sunt conectate slab la instituțiile locale.
13. Este vital, în faza actuală, ca ANR să-și mărească substanțial rolul în diagnoza globală a problemelor populației de romi și în prioritizarea orientării programelor/ fondurilor. Prioritizarea actuală se face confuz la diferite nivele: Comisia europeană și sistemul guvernamental, fără o metodologie clară și transparentă. Prioritizarea actuală este excesiv de influențată de intervenții politice și birocrății rupte de realitatea situației romilor.
14. Segmentarea finanțării are două efecte negative asupra activității ANR:
 - a. ANR nu are posibilitatea de a stabili priorități.
 - b. Nu se pot face programe integrate, nici măcar de a promova complementaritatea programelor.
 - c. Se produce o ruptură între nivelul național și cel local. ANR nu are relații definite cu autoritățile publice locale.
15. Nu este clară poziția ANR în participarea la proiecte/ programe pentru romi. Este corect ca ANR să dezvolte unele programe/ proiecte. Dar doar a unor programe/ proiecte de amploare și de interes național, care să aibă ca rezultat perfecționarea sistemului instituțional global. În ce privește programele punctuale, ANR trebuie să-și mențină poziția de selectare, finanțare, monitorizare și evaluare a lor.

16. În perioada imediat următoare, ANR va avea sarcina de a elabora o nouă *Strategie*. Estimarea noastră este că **noua Strategie trebuie să încorporeze concluziile experienței acumulate și să producă o nouă viziune strategică**. Simpla reluare a structurii și orientării Strategiei în funcțiune, doar cu perfecționări și completări marginale, este total insuficientă.
17. Noua Strategie trebuie să încorporeze organic, fapt valabil și pentru organizarea internă a ANR, alături și complementar cu *Principiul segmentării, Principiul abordării integrante – abordarea complexă și coordonată a tuturor problemelor care afectează o comunitate*.
18. Deplasarea strategică a interesului ANR:
 - a. de la susținerea de programe segmentiale/ parțiale, la programe integrate
 - b. de la programe implementate din exteriorul comunității, la programe de dezvoltare comunitară, evident asistate de experți. Programele de dezvoltare comunitară oferă cadrul necesar pentru programe integrate.
 - c. diminuarea ponderii proiectelor/ programelor, mai ușor de realizat, dar cu eficiență scăzută, de tipul *informare, consiliere* și chiar *formare*, în lipsa cronică de oportunități efective de intervenție. Creșterea substanțială a ponderii programelor cu orientare practică accentuată spre soluționarea problemelor: crearea de locuri de muncă, generarea de activități economice, rezolvarea problemelor de locuire și conectare la utilități publice. Cu alte cuvinte, schimbarea strategiei sprijinului pescarului: nu-i da pește, ci învață-l să pescuiască; dar problema e că nu are undiță; deci poți să-l înveți să pescuiască, dar să-i dai și undiță.
 - d. reducerea ponderii proiectelor ale căror efecte *nu sunt sustenabile* odată cu terminarea finanțării.
19. **Program special: dezvoltarea unei strategii de prevenire de formare a pungilor de sărăcie extremă; de prevenire a creșterii celor existente și absorbție a lor.**

20. Complementar, dezvoltarea de servicii de asistență socială în pungile de sărăcie extremă.
21. Dezvoltarea unui program special de dezvoltare profesională: reconsiderarea perspectivei profesiei de *mediatori sanitari/ școlari*, considerată ca **soluție de tranziție**, în perspectiva lărgirii funcțiilor acestora și posibila dezvoltare a lor în sistemul de asistență socială.
22. Revederea unor strategii sectoriale lipsite, în forma actuală, de viziune și consistență. Este în primul rând cazul locuinței, lipsei de infrastructură mică.
23. Revederea unor strategii sectoriale care s-au dovedit cu eficiență redusă: chiar a programelor active de ocupare, care tind să fie reduse la programe slab eficiente de informare, consiliere, formare.
24. ***E un moment unic de achiziții de terenuri, printr-o fundație, pentru agricultură/ construcții de locuințe, date în folosință romilor.*** Populația de romi va fi afectată cronic de lipsa terenurilor agricole și de locuință.
25. Program special: dezvoltarea unei metodologii a creării de strategii de dezvoltare a localităților cu o proporție semnificativă de romi. Este prevăzut ca aceste localități să producă strategii proprii, dar competența lor este redusă. ANR trebuie să dezvolte un program special centrat pe această problemă.
26. Revederea problemei angajării specialiștilor romi și a mediatorilor sanitari/ educaționali în primării. Lipsa de resurse a multor localități face ca asemenea prevederi să nu fie puse în practică. Probabil că soluția este ca, pentru o perioadă limitată în timp, bugetarea acestor posturi pentru romi să fie făcută la nivel central sau regional/ județean.
27. ANR trebuie să-și sporească rolul în stabilirea priorităților, atât la nivel național, cât și la nivelul Comisiei Europene.
28. Relația dintre ANR și organismele europene, dincolo de principii generale, este deficitară. ANR trebuie să dispună de mecanismele de a contribui la stabilirea priorităților europene și al alocarea resurselor. Tendința actuală

este de a diminua posibilitatea ANR de a avea un cuvânt de spus la distribuirea fondurilor europene.

29. Întărirea capacității ANR pentru a accesa și gestiona fonduri naționale și internaționale. ANR, în noua programare, ar trebui să acceseze fonduri din PO Dezvoltarea Capacității Administrative, lucru ce nu s-a întâmplat în programarea anterioară.
30. Consolidarea rolului ANR ca instituție ce are ca misiune creșterea nivelului de trai al populației roma, printr-o prezență mult mai accentuată în comitetele și reuniunile de lucru ce vizează elaborarea documentelor programatice. Acordul de Parteneriat pentru perioada 2014 – 2020 referitor la fondurile structurale stipulează de o manieră generală acțiuni ce vor fi finanțate, conducând la impresia că ANR nu a fost deloc consultată în procesul de elaborare și negociere.
31. Utilizarea fondurilor naționale și internaționale, care au ca destinație promovarea incluziunii sociale, ar trebui să vizeze în principal:
 - a. Găsirea de soluții adecvate și realiste pentru atingerea țăintelor naționale astfel încât să se reducă discrepanțele față de populația generală.
 - b. Identificarea microregiunilor dezavantajate.
 - c. Asigurarea de fonduri suficiente de la bugetul de stat.
 - d. Metode de monitorizare și evaluare robuste:
 - i. Monitorizarea nu numai a măsurilor luate, dar și a problemelor de rezolvat.
 - ii. Raportarea internă trebuie completată de o evaluare externă, axată pe analize de eficiență, cost/ beneficiu.
 - e. Cooperare strânsă și dialog continuu cu societatea civilă roma.
32. În spiritul recomandărilor Comisiei Europene și a experienței acumulate până în prezent, este vitală crearea unei baze de indicatori ai problemelor social-economice ale populației de romi. O asemenea bază de indicatori trebuie susținută și completată de creșterea setului de cunoaștere: 1-2

programe de evaluare a problemelor social-economice ale populației de romi realizate la nivel național și regional.

10. Anexe

Bibliografie

Documente politice actuale relevante pentru politica politică în problemele romilor

Politica guvernului s-a bazat pe 3 documente programatice în domeniul suportului pentru populației de romi:

- *Strategia Guvernului României de îmbunătățire a situației romilor*, 2001.
- *Strategia Guvernului României de îmbunătățire a situației romilor*, 2006.
- *Strategia Guvernului României de incluziune a cetățenilor României aparținând minorității romilor pentru perioada 2011-2020*, 2012.
- *Deceniul de Incluziune a Romilor 2005-2015*, reprezentând un angajament al Guvernului României în plan internațional, 2006.
- *Planul Național anti-sărăcie și Promovare a Incluziunii Sociale (PNAinc)*, 2002.
- *Memorandumul Comun în Domeniul Incluziunii Sociale (JIM)*, 2005.
- *Planul Național de Dezvoltare al României 2007 - 2013 (PNDR)*, 2005.

Documente legislative

- Carta națiunilor unite din 26 iunie 1945.
- Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale.
- Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială.
- Declarația universală a drepturilor omului din 10 decembrie 1948.
- Directiva Consiliului 2000/43 din 29 iunie 2000, cu privire la implementarea principiului tratamentului egal între persoane indiferent de originea rasială sau etnică.

- Directiva Consiliului din 27 noiembrie 2000 de crearea unui cadru general în favoarea tratamentului egal privind ocuparea forței de muncă și condițiile de muncă.
- Decret nr. 64 din 24 februarie 2005 pentru promulgarea Legii privind aprobarea Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 78 / 2004 pentru înființarea Agenției Naționale pentru Romi.
- Documente Grupul Tehnic de Lucru pentru Romi.
- Hotărârea privind înființarea grupului de lucru a Municipiului Râmnicul Sărat
- Hotărârea nr. 881 din 09/12/1998 pentru declararea zilei de 18 decembrie Ziua Minorităților Naționale din România.
- Hotărârea Guvernului nr. 430 din 25 aprilie 2001 privind aprobarea Strategiei Guvernului României de îmbunătățire a situației romilor.
- Hotărârea nr. 1206 din 27/11/2001 pentru aprobarea Normelor de aplicare a dispozițiilor privitoare la drepturile cetățenilor aparținând minorităților naționale de a folosi limba maternă în administrația publică locală, cuprinse în Legea administrației publice locale 215/ 2001.
- Hotărârea de Guvern nr. 1.194 din 27 noiembrie 2001 privind organizarea și funcționarea Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării.
- Hotărârea Guvernului nr. 1.514 din 18 decembrie 2002 pentru modificarea și completarea Hotărârii Guvernului nr. 1.194/2001 privind organizarea și funcționarea Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării.
- Hotărârea de Guvern nr. 256/04.03.2003 pentru aprobarea Programului privind elaborarea actelor normative necesare atribuirii în proprietate a unor terenuri agricole pentru romi.
- Hotărârea de Guvern nr. 834 din 10/07/2003 privind înființarea Centrului Național de Cultură al Romilor.
- Hotărârea de Guvern nr. 1703 din 14 octombrie 2004 privind organizarea și funcționarea Agenției Naționale pentru Romi.

- Hotărârea de Guvern nr. 488 din 26 mai 2005 privind aprobarea sistemului național de indicatori de incluziune socială (publicată în Monitorul Oficial nr. 492 din 10 iunie 2005).
- Hotărârea de Guvern nr. 1.124 din 22 septembrie 2005 pentru modificarea și completarea Hotărârii Guvernului nr. 1703/ 2004 privind organizarea și funcționarea Agenției Naționale pentru Romi.
- Legea nr. 33 din 29 aprilie 1995 pentru ratificarea convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale, încheiată la Strasburg la 1 februarie 1995.
- Legea nr. 215 din 23/04/2001, Legea administrației publice locale.
- Legea nr. 48/2002 pentru aprobarea Ordonanței Guvernului nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare.
- Legea nr. 612 din 13 noiembrie 2002 pentru formularea unei declarații privind recunoașterea de către România a competenței Comitetului pentru Eliminarea Discriminării Rasiale, în conformitate cu art. 14 din Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la New York la data de 21 decembrie 1965.
- Legea nr. 7 din 28 februarie 2005 privind aprobarea Ordonanței de Urgență nr. 78 din 7 octombrie 2004 pentru înființarea Agenției Naționale pentru Romi.
- Lege nr. 198 din 23 iunie 2005 privind aprobarea Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 17/2005 pentru stabilirea unor masuri organizatorice la nivelul administrației publice centrale.
- Ordin privind înființarea grupului de lucru al Biroului Județean Constanța.
- Ordin privind înființarea grupului de lucru al Biroului Județean Vrancea.
- Ordin de înființare a grupului de lucru al Biroului Județean Iași.
- Ordin privind înființarea grupului de lucru al Biroului Județean Buzău.

- Ordonanța nr.77 din 28 august 2003 pentru modificarea și completarea Ordonanței Guvernului nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare.
- Ordonanța de Urgență nr. 78 din 7 octombrie 2004 pentru înființarea Agenției Naționale pentru Romi.
- Ordinul nr.58 din 01 martie 2012 privind constituirea Comisiei ministeriale pentru romi la nivelul Ministerului Administrației și Internelor și pentru aprobarea Regulamentului de organizare și funcționare a acestuia.
- Ordinul nr.22 / 01.03.2013, organizare si funcționare ANR.
- Ordinul nr.80, Guvernul României, Agenția Națională pentru Romi.
- Monitorul Oficial 6 bis/ 04.01.2012 – Strategia Guvernului României de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității romilor pentru perioada 2012-2020.
- Un cadru UE pentru strategiile naționale de romi până în 2020. Concluziile Consiliului.

Studii/ cărți

- Bădescu, G., Grigoraș, V. Rughiniș, C., Voicu, M., Voicu, B., 2007, *Roma Inclusion Barometre*, Open Society Foundation, *on line*.
- Dumitru Sandu, *Comunitățile de romi din România. O harta sărăciei comunitare prin sondajul PROROMI*, Banca Mondială, București 2005.
- Ionescu, Mariea, *Dezvoltarea socială a minorității romilor din România, Analiza instituțiilor, a politicilor și a proiectelor naționale reflectată în documentele instituțiilor europene. Teză de doctorat*, 2010

- Preoteasa Ana Maria, Căce Sorin, Gelu Duminecă, ***Strategia Națională de îmbunătățire a situației romilor: Vocea comunităților***, Editura Expert, București, 2009.
- Vincze, Eniko, coord., *Programul SPAREX*
- Zamfir Elena, Zamfir Cătălin, ***Tigani între ignorare și îngrijorare***, Editura Alternative, București, 1993.
- Zamfir Cătălin, Preda Marian, ***Romii în România***, Editura Expert, București, 2002.
- Zamfir Elena, Burtea Vasile, ***Prezent și perspective în cultura romă în viziunea intelectualilor, liderilor și oamenilor de succes romi***, Editura Grupul de Presă PPB, București, 2012.

I n t e r v i u r i

AGENTIA NAȚIONALĂ PENTRU ROMI

- Vasile Daniel – Președinte
- Ivan Plebis – Expert, Compartimentul politici publice
- Ionescu Maria - Consilier, Compartimentul relații publice interne si internaționale

MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI, PROTECȚIEI SOCIALE ȘI PERSOANELOR VÂRSTNICE

- Scutaru Codrin, secretar de stat
- Aldea Iulian - director
- Panait Gabriela Jeni – Consilier Cabinet ministru MMFPSPV
- Corcheș Lăcrămioara - Director general, la MMFPSPV

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

- Burtea Vasile, consilier

BIROUL REGIONAL CLUJ

- Cristi Hetea – biroul regional ANR
- Ovidiu Lacatus – consilier Primăria Cluj, care răspunde de proiectele sociale

BIROUL REGIONAL ALBA IULIA, ANR

- Ciociu Maria
- Tica Constantin

BIROUL REGIONAL CRAIOVA, ANR

- Ghita Marian

BIROUL REGIONAL IASI, ANR

- Daniel Roman

BIROUL REGIONAL BRAILA, ANR

- Anisoara Parnica
- Spartacus Mahulea
- Grosu Daniel- BJR
- Bran Aurel- expert rom din partea Primăriei Brăila

FUNDAȚIA RUHAMA ORADEA - ONG

- Daragiu Leontina
- Tutos Daniela
- Szecsi Iuliana – expert de etnie roma
- Lingurar Florina - expert de etnie roma

TÎRGU-JIU

- Nelu Pavel - Lider Romi Tg.Jiu
- Corina Dragan - Director Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului
- Participare la conferința regională a romilor (Tîrgu Jiu) – discuții cu mulți lideri romi

BÂRLAD, VASLUI

- Brătianu Radian – lider romi